

ALUNĂȘ s.m. 1. Diminutiv al lui alun. Alunăș cu-alune multe, Am drăguț și-i dus la munte; Alunăș cu-alune mici, Am drăguț și nu-i pe-afici. POP., ap. HEM. 947. Am un iepuraș, Joacă sub un alunăș (Fusu). GOROVCI, C. 167.

2. (Cor.) Un joc țărănesc în Dâmbovița și aiurea, a-lunei (3). (HEM. 954), nume de horă în reg. Stalin (VARONE, I.R. 7) i

- Derivat dela alun cu suf. -aș.

ALUNAT s.n. = alunis. Alunat cu-alune'n tău, După mândru'mi pare rău. TIPLA, P.P. 62. [Pl. -naturi.]

- Derivat dela alună cu suf. -at.

ALUNĂȘ s.f. = alunică. [Pl. -nele / și : nunea s.f. LB., RUDOW, XIX, 385, DICT.]

- Derivat dela alună cu suf. -ea.

ALUNĂȘCA s.f. (Cort.) Hora nașului, nășeasca, nuneasca. O horă mare prindea, Lăutarii tot cânta, Alunășca o juca. PĂSCU-LĂSCU, L.P. 207. [Pl. -nești.]

- Derivat dela alun cu suf. -ească.

ALUNĂȘĂ vb. I. v. luneșă.

ALUNĂȘĂRE s.f. v. luneșare.

ALUNĂȘĂTOARE s.f. v. luneșătoare.

ALUNECĂTOR s.n. (MEC.) (În angrenajul unui mecanism) Piesă pe care alunecă altă piesă. / (La armele de foc) Bucată de oțel pe care alunecă înălțătorul ca să modifice distanța de tragere. CADR. / (La acele macazurilor) Piesă de reazem, pe care alunecă acul. LEY. TEHN.

2. S.m. Nicolae a căpătat munca de alunecător ajutor adică la doborâre. SCANTIA, 1951, nr. 1950.

[Pl. -toare.]

- Derivat dela aluneca cu suf. -(ă)tor.

ALUNECATURA s.f. v. lunecătură.

ALUNECÓS, -OASA adj. v. lunecos.

ALUNECUS, s.n. v. lunecus.

ALUNELI S.m.pl. aluneli (2). a l u n e l (2).

- Pentru etimologie v. a l u n e l .

ALUNEL s.m. Diminutiv al lui alun. 1. (Bot.) Alunis, alunăș. Tie tata ți-amface Legănel de căltinel, Cu fuștei d'alunei. BIBI-CESCU, P.P. 280.

2. (Numai la pl.) Mici semne pe obraz sau pe trup. Cf. a l u n e l e (II 2). Lelito cu alunei, Nu căta la doi, la trei, Si cată la ochii mei. ALEXANDRI, P.P. 344; VICIU, GL. 74.

3. (Con.) Un joc țărănesc (din Vâlcea). Azi e Luni și mâine Marti, Alunelul să mi-l bați. HEM. 954, cf. PAMFIL, J. II 264.

[Pl. -nei.]

- Derivat dela alun cu suf. -el.

ALUNET s.n. 1. Alunis. Alunet = alunariu. L.B., cf. DR. XI 80.

2. Multime de alune. LB, cf. DR. XI 80.

[Pl. -neturi.]

- Derivat dela alun(ă) cu suf. -et.

ALUNGA vb. I. I. 1. T r a n s. A goni din urmă, a pune pe
guhă, a urmări, a fugări, a se lua după... Un sac plin de arină
i-au încărcat și trei mile o lungară în goană. DOSOFTEIU, ap. TDRG.
[Pe căprioara] Zi de vară, cât de lungă, vânătorul o alungă. ALEC-
SANDRI, P. II 90. Un... copilăș... alungă-un fluturaș. Id. P. P. 36.
Bivolul acela era dracul, care-l alunga din dărăpt. RETEGANUL, P. V
14. Parcă-l alungă tătarii (din urmă) ! ZANNE, P. IV 338. Uncheșul
meu a alungat o viespe care-l bâzâia. SADOVEANU, N. F. 178. Atârnau
săculețe cu tutun și busuioac ca să alunge molii. DUMITRIU, B. F.
44. / F i g. Când ne-am oprit lumina alunga aburii peste oglinzi-
le luminisurilor. SADOVEANU, N. F. 61. Ni îi un hâtru din cei cres-
tați, Ce alung(ă) neveste și joacă feste. ALECSANDRI, T. 201. /
R e f l. (= r e c i p r.) A se goni din urmă, a se fugări unul pe
altul. Printr'un vâzduh posomorit s'alungă nouri spulberați.... de
furtună. SADOVEANU, N. F. 26. Am patru surioare...; Una pe alta se
alungă și nu pot să se alungă? = (Roatele) BOROVNI, C. 321. [cf.
Am patru surori, Ziua și noaptea s'a l e a r g ă... THEODORESCU,
P. P. 242.] / F i g. A se succede. Urlete de bătălie s'alungau după
olaltă. KMINESCU, P. 236. Șoaptele curtenilor se alungau fute prin
toate colturile ca niște găngâni veninoase. SADOVEANU, D. P. 27.
2. R e f l. A se repezi, a se arunca după... È un
lup ce se alungă după prada-i spăimântată. ALECSANDRI, P. III 18.
Nu te-a mai putea ajunge, măcar săpse alunge el cât și cât după
tine. SBIERA, P. 56. Nu te uși tu pe cel deal, Cum s'alungă un
tătar, După murgul cel fugar ? SEVASTOS, C. 320/5. / F i g. Dord

mieu, pe un[de] s'alungă, Nu-i pasăre să-l ajungă; Dorul meu pe unde pleacă, Nu-i pasăre să-l întreacă. DOINĂ, 100.

II. 1. T r a n s. A goni, a îndepărta de la sine. Boiari[fi] mă alungară (g o n i r ă - m ă PSALT.1651) în zădar. DOSOFTIUI, ap.HFM.960. Alungă cioara cu perja'n gură, tocmai dincolo, peste hotar. CRĂNGA, A.72. Boierul... s'a cununat cu dânsa, însă cu această invocală, ca ea .. să nu judece pe nime... căci, cum a judeca pe cineva, pe loc o va alunga-o de la sine. SBITRA, P.218/15. Fata l-a alungat cu bolohani. ȘEZ. I 185. O alungase bărbatu-său, generalul, la părinți. DUMITRIU, B.F.52. M'alungați cu pietre ca pe câne. BĂNIUC, V 86. / F i g. Lucește cu'n amor nespus, Durerea să-mi alunge. ȚMINESCU, P.274 Alungă mânia ta ! CRĂNGA, P.189. ... Alungă deșgustul față de cel trântit pe marginea patului. JAR, H.29. A alunga pe cineva din țară = a expulza. La 1848 au fost alungați mulți tineri din țară.

2. R e f l. (Despre vite) A se goni. Vaca aceasta s'a alungat. MARIAN, Vaca însă rămase stearpă. Se alungase decu vară, dar nu se ținuse. ISTRATI, GR.61.

III. 1. T r a n s. A scoate cu desăvârșire, a înlătura, a îndepărta Sufletu-mi în taină șoptind inimii tale... Va alunga din ochi-ți oricare negri nori. ALFCSANDRI, P.I 139 ... O fată Cu ochii lungi, cu gene lungi Nu poți chipul să-l alungi. MACDONSKI, O.I 57. Țăranii muncitori din 7 sate s'au răsculat... au bătut și alungat primarii. AL.MOGHIOROS, EPIS.11 / F i g. Ai alungat dintră Români cei preste Dunăre slovele ceale latinești. P.MAIOR, IST.255/4. Începu mai întâiu a alunga o grămadă de slove ce nu ne trebuiau. C.NEGRUZZI, I 336

[Prez.ind. alung. / și : (învechit) lungă vb.I.]

-Din al-longare : v.lombard alongar a depărta ; catal alunvar-se a se depărta (cf itsl allungare, fr. allonger etc. cu sensul de a lungi). Se poate să derive și din elongare : fr. éloigner.

ALUNGARE s. f. Acțiunea de a alunga și rezultatul ei; îndepărtare, îndepărtare, izgonire. Pentru alungarea ciiorilor agricultorilor așează sperietori în grâne. [Pl. -(rar) -gări.]

- Abstract verbal al lui alunga.

ALUNGĂȚ s. n. = alungare. [Pl. -(rar) -gături]

- Participiul lui alunga cu valoare de adjectiv.

ALUNGĂȚ, -Ă adj. 1. Gonit, dughărit. Vântul... de-a morților blăstemuri Alungăț, fugă nebun. ALĂCSANDRI, P. III 146. / (Implică ideea unei acțiuni) Vede, ieșind dintr'o pădure..., cele șapte iepe alungate de un roiu... de tântari. MINKESCU, N. 20. Feciorul mergea ca alungat de lupi. RETEGANUL, P. III 35. Alungăți ca netrebniți mai înainte, erau pe urmă găsiți buni. PAS, L. I 145.

2. Expulsat. Năprasnica silnicie a Ciobanului ne-a ținut alungăți pe la streini. ODOBESCU, ap. HNM. 964.

3. Prelung, lung. Vine ceata pretească, De la noi să te pornească Pe o cale alungată, Bat'o focul să mi-o bată ! POP., ap. HNM. 964. Cât e dealul de-alungat, Merge-un car inferecat. RETEGANUL, TR. 31.

- Participiul lui alunga cu valoare de adjectiv.

ALUNGĂȚOR, -OARE adj. Care alungă. Vorbele din răvasul lui Radu îi răsunsu în suflet, ca un cântec de departe, frumos s'a-lungător durerilor. VLAHUȚĂ, N. 27. [și : (invechit) alungătoriu, -ie adj.]

- Derivat dela alunga cu suf. -(ă)tor. (toriu).

ALUNGĂTORIU, -IU adj., v. alungător.

ALUNGĂTURA s. f. = alungare. [Pl. -turi.]

- Derivat dela alunga cu suf. -ură.

ALUNGI vb. IV. v. lungi.

ALUNGIT, -Ă adj. = lungit. Oamenii se priveau cu ochi mari de pe fețe dintr' odată alungite par' că [de mirare]. SADOVIANU, SĂM. V, 909.

- Abstractul verbal al lui alungi.

ALUNGUT, -Ă adj. v. lungut.

ALUNICA s. f. I. Diminutiv al lui alună. Aluniță. Când văd vreo nevestică, La inimă mă'nfurnică, Mă fac cât o alunică. POP., ap. HEM. 956. Frunză verde alunea, Mare coabă-i dragostea. HODOȘ, P. P. 32.

II. (Bot., numele la pl. alunele) I. (Munt.) (Carum bulbo-castanum). Plantă ierboasă din familia umbeliferelor, cu rădăcinile aproape rotunde și florile albe; crește prin păduri, tufișuri, câmpuri și prin vii; se mai numește și măndă-laci, mândănaci (PANTU, PL.²), în Covurlui alună-de-pământ (HEM. 955).

2. (Transilv.) = baraboiu PANTU, PL.².

3. (Ban.) = coada soricelului. id ib.

III. I. (Mai ales la pl.) Pistrui, semne pe față (LB) Când umbli cu pui de rândunică, faci alunele sau pistrui pe o-braz. CANDREA, F. 54.

2. Mici semne naturale (sau artificiale) pe obraz sau pe trup. Își pune alunelă și se sulemenește. C.NEGRUZZI, II 265.
Femeile care sunt negricioase și au alunelă pe obraz... îndati-
 nează Români a le porecli cu cuvântul "Stancă". MARIAN, O.II
 35. - Dragă, Floricico, dragă dela sămânța de harbuz lipită acum
 douăzeci de ani pe vârful nasului tău de copil, și până la alu-
 nica neagră ce doarme dusă și fericită pr brațul tău de femeie...
 HOGAȘ, M.N.26-27. Alunca-ți de la gât, M'au aprins, m'au omorît.
 ALEXSANDRI, P.P.344, cf. VICIU, GL.74.

IV. (Cor.) Un dans țărănesc în R.Sărat (com. Vișani),
 poate același cu dansul cunoscut în partea de Vest a Munteniei
 sub numele de a l u n e l. HEM.957, cf. PAMFILU, I. II 264. [Pl.
-nele.]

- Derivat dela alună cu suf. -ică.

ALUNIȘ s.n. Pădurice de aluni. În vale se văd desigurî,
 saduri, livezi, alunisuri. ALEXANDRESCU, M.228. La mijloc de co-
 dru des, Toate păsările ies, Din huceag de alunis. EMINESCU, P.39.
La loc de grindis, La verde-alunis. ALEXSANDRI, P.P.186. Alunis
 cu-alune multe. IARNIK-BĂRSANU, D.40. [Pl. -nișe și -nișuri.]

- Derivat dela alun cu suf. -is.

ALUNIȘTE s.f. = alunis. DR.XI 65. [Pl. -niște.]

- Derivat dela alun cu suf. -iste.

ALUNIȚ s.m.sg. v. alunită.

ALUNIȚA s.f.sg.(Min.) Alaun, piatră acră. [Si alunit s.m.]
 - N.din fr. alunite idem.

ALUNIȚĂ s.f. Diminutiv al lui alună. 1. Alună mică. Foaie verde aluniță, Cât am trăit pe lumiță, N'am văzut verde frunzuță. IARNIK-BĂRSANU, D.21.

2. Alunică (GTG 2). O aluniță deasupra umărului stâng. VLAHUȚĂ, ap.TDRG. Ai ieșit la braț cu mica dona Diata, mascată și ea... (-i-am cunoscut alunița pe umărul stâng). CA.PETRESCU, T. II, 242. Privirea-mi alunița te mică din obraz O'ntreabă cum se face de-o mai iubesc și azi. LESNEA, I.80. Sărut ochii și-o sprâncă și-alunița de sub geană. POP.ap.ZANNE, P. II 1. Alunițele negre, dar podoba muerilor = și un cusur poate fi câte odată folositor. Ib.1. [Pl.-nițe.]

- Derivat dela alună cu suf.-iță.

ALUNIŢU, -ŢU adj. De culoarea alunii. MARIAN, CH.50.

- Derivat dela alună cu suf.-iu.

ALUNOS, -OASĂ adj. (Regional) Slab, sprijit. PAŞCA, GL.

- Derivat dela alun cu suf.-os.

ALUNUC s.n. Diminutiv (puțin obișnuit) al lui alun. Frunză verde alunuc, Eu stau gata să mă duc. ŞEZ. III 156. [Pl.-nuci.]

- Derivat dela alun cu suf.-uc.

ALUNIȚĂ s.f. (Rar) = a l u n i c ă (I 1). Foaiete verde de-aluniță Nicio poezie nu-i dulcuță Ca mila dela mămuță. ŞEZ. III 63. [Pl.-muțe.]

- Derivat dela alună cu suf.-uțe.

ALURĂ s.f. 1. Felul cuiva de a merge, de a se mișca. Femeia aceasta are o alură grațioasă. / Modul, în care se mișcă un

cal (la pas, trag, galop). Caii au pornit în alură de galop. / Felul în care înaintează o navă în raport cu direcția vântului. Alură vânt de pupă = în direcția vântului, cu vântul. LEX.THN. / Sport. Jocul a început într'o alură foarte rapidă. SP.POP.1954 nr.1814. Aceasta din urmă imprimă dela început o alură susținută cursei. id.ib. / F i g. Intorsătură pe care o ia un eveniment, mers al lucrurilor.

2. Aer (II), înfățișare, aspect. Cellino intimidat și-a pierdut alura de grație. CA.PHTRUSCU, T.II,193.

[Pl.-luri.]

- N.din fr. allure idem.

ALURGHIDA s.f. (învechit) Manta de purpură. [Poartă] alurghidă și cunună și alalte ce sânt seamne împărătești. DOSOFTEIU, v.s.146₂. [Pl.-ghide. / și : alorghidă s.f.]

- Din n.gr. "manteau royal ou man
teau de purpre" (Legrand), din "pourpre".

ALUVIAL, -A adj. Produs prin aluviune. Cf. m â l o s. Terenuri aluviale. Mult mai fertilă, ... pentru că ea consistă din două părți de șes aluvial. CODRU-DRĂGUȘANU, C.55.

-N.din fr. alluvial idem.

ALUVION s.n. v. aluviune.

ALUVIONAR, -A adj. = aluvial. Teren aluvionar.

- N.din fr. alluvionnaire idem.

ALUVIONARE s.f. Acțiunea de depunere a unui material (pământ, nisip, pietriș) pe malurile apelor, care le transportă (duc); formare de aluviuni. [Pl.-nări.]

- Derivat dela aluvion.

ALUVIU s.m.sg. (Geol.) Epoca geologică începută odată cu retragerea ghetarilor de pe suprafața globului pământesc și în care ne mai găsim și astăzi; cuaternarul superior. Dela începutul Aluviului, clima și cursurile de apă au avut caracterele actuale. LIX.TEH.

- N.din germ. Alluvium idem.

ALUVIUN s.f. (Geol.) Depozit de pământ, pietriș sau nisip, adus de ape pe malurile acestora. Cf. a g e s t (r u). ~~GRX~~ Cresterile de pământ ce se fac succesiv și pe nesimțite la malurile fluviului și a [le] râurilor se numesc "aluvione". HAMANGIU, C.C.128. Văile sânt compuse dintr'un teren de aluvion. I. IONESCU, D-51. [Diamantul] se află în terămurile de aluvion. PONI, CH.127. [Pl.-uni. / și : (invechit) aluvión s.n.]

- N.din fr. alluvion idem.

ALUZI vb.IV. In t r a n s. (Ben.) A-și pierde mințile, a se zăluzi. a ajunge în mintea copiilor. Cf. z ă l u d , z ă l u z i t. Aluzesk = puerasco. ANON.CAR. A aluzit = nu mai e a fost, vorbește sau face copilării. LIUBA, ap.HEM.940. [prez.ind. aluzesc.]

- Derivat dela lud (cf.sârb. luditi-se, sich narisch stellen, ap.HEM.940).

ALUZIE s.f. Cuvânt, expresie sau frază prin care deștep-
tăm, pe departe, ideea unui lucru, a unei întâmplări sau a unei
persoane, fără a o numi, aruncătură din vorbă, vorbă aruncată,
bătăie a vorbei. Felix tăcu câteva clipe, într'atât aluzia părea
îndreptată către el,... CĂLINESCU, T.98-99. E x p r. A face a-
luzie la ceva = a da să se înțeleagă ceva, a bate cu vorba în
ceva. Faceți aluziune la aventurile mele galante?... HOGAS, DR. II
76. A face aluzie la cineva = a-l viza, "a bate șeaua să se pri-
ceapă iapa". [Pl.-aluzii. / și : aluziune s.f.]

-N. din fr. allusion idem.

ALUZIUNE s.f. v. aluzie.

ALVĂ s.f. v. halva.

ALVALUC s.n. (Regional) 1. Băutură, cu care "se cîntesc" cei
ce au încheiat un târg; aldămaș. E.V. II 5., NOVACOVICIU, C.V. Când
se muig oile primăvara, mai întâi se vînde [laptele] pentru alvă-
luc, băutură de bucurie. CHEST. V 56/48. Faceți târgul, să bem
alvălucul. GR.BAN.192.

2. Arvună. DICT.

[Pl.-lucuri.]

- Din sârb. halvaluk idem CADR.

ALVANIT, -A s.m. și f., adj. (Grecism) = Albanez. Li s'a dat
[celor doi călugări, călători] și doi slujitori alvaniti, cu arme
bune, care să-i căluzescă. SADOVIANU, Z.C.2 7. [Pl.-niti.]

- N. din n.gr.

idem.

ALVEOLĂ s. f. I. (Apic.) Căsuță de ceară făcută de albine, care pun în ea mierea și ouăle, totalitatea căsuțelor formând un fagure, chilioară, chiliuță, găoace, cășică, gaură. Alveolele fagurelui au formă hexagonală.

2. (Anat.) Capăt al bronhiilor pulmonare, având forma unui fund de sac.

3. (Anat.) Cavitățile a osului maxilar în care e infipt dintele. (Fonet.) Totalitatea acestor cavități, care formează gingia de sus și din lăuntru gurii.

4. (F i g. (Bot.) Fiecare din gropițele în care sunt infipti sămburii unor anumite poame. Înfipse cuțitul într'o felie de pepene și se presează scoate semințele din alveolele lor.

ZAMFIRESCU, ap. CADU.

5. F i g. (Agric.) Găurile din fundul distribuitorului unei semănători în rânduri sau al unui cilindru trior. LEX. TEHN.

[Pl. -ole.]

- N. din fr. alvéole idem.

ALVEOLAR, -Ă adj. I. (Anat.) 1. Care e în legătură cu alveolele. Nervi alveolari.

2. Care prezintă alveole. Structură alveolară.

II. (Fonet.) Care se articulează cu limba lipită de alveolele gingiei interioare de sus. Cf. p o s t - d e n t a l . Sunetul "d" este la cei mai mulți români o consoană alveolară.

- N. din fr. alvéolaire idem.

ALVEOLAT, -Ă adj. Care are alveole.

- N. din fr. alvéolé idem.

ALVIN s. f. v. albie.

ALVINxxxxfxxxxxxxxxaki

ALVIN,-A adj. Relativ la pânțec. Dejecțiuni alvine.

-N. din fr. alvine idem.

ALVIȚA s.f. Produs zaharos, fabricat din nuci, zahăr sau miere și, pentru zile de post, amidon, iar, pentru zile de dulce, albuș de ou. MARIAN, SF.I 279. Să-i ia din mână o bucată de halviță. GHICA, S.676. Alvița era cam sfărâmată, cam negricioasă și nu prea se vedea să aibă mieji de nucă. DELAVRAMONA, ap.ȘIO. Sânt bătrâni și bătrâne, care nu-ți gustă alviță de loc, numai pentru cuvântul că e făcută de Turc. ȘWZ.III 76. / În mijlocul iatacului.. prins de pironul lămpii, se învârtesu . bulgărele de alviță, măzgălind frunțile și schilodind dinții celor care îi ținseau calea. KLOPȘTOCK, F.146. / Bateria alviței e un joc de copii (descriș de ISPIRESCU,ap.HFM.965-966), un obicei popular (descriș în ȘWZ.I,91-92) practicat în seara zilei de lăsatul secului de Paști. / Alvița se face și în regiuni unde halvaua e numai un articol de import, adesea puțin cunoscut. [Pl.-vite./ și : halviță s.f.]

ALVIȚAR s.m. Fabricant sau negustor de alviță. Un biet halvițar... și un biet brahagiu. ALEXANDRI, T.531.... Să nu mai vorbim de alt chiriaș, alvițarul spânzurat de necaz că i-a fugit turcoica... G.M.ZAMFIRESCU, SF.N.I 255. [Pl.-țari. / și : (rar) halvițar s.m.].

- Derivat dela (h)alviță cu suf,-ar.

ALVIȚĂRIE s.f. Prăvălie, în care se face sau se vinde alviță. [Pl.-țării. / și :(rar) halvițării s.f.]

AMA interj. ,conj. 1. **Interj.** Exclamație disprețuitoare sau ironică; se apropie de "că zău", zău așa ! Ama cap si la Banul ! FILIMON, C.II 354. Poftim ! Vă inchipuiți pe mine... îmbrăcat husărește... ? Ama! frumos m'a prinde. ALHCSANDRI, T.128. (În glosar explicat prin : ce mai treabă !) Bă, Stoian, n'ai fost așa mare, Ama numele ți-a fost mare ! POP., ap.ȘIO, I.401.

2. **C o n j.** Însă, dar. Cf. BUCUȚA, R.V.129. Ama e târziu acum să mai plece alții. GRAIUL, ap. CADE. Ki numai, dar [n'ai fost așa dă voinic e ama bun de zurbalac]. ION CR.V 315.

- Din Turc. amma "însă" (ngrec.) ; (a.2) prin sârb. ama "însă".

AMA adv. (Munții Apuseni) = acuma. ^AFRANCU-CANDREA, M.97.

AMABIL, -^A adj. Vrednic de a fi iubit. Stilul elegant al unuia din cei mai amabili poezi ai nostri. ODOBESCU, G.447. / Politicos, prietenos, plăcut. Bărbații sunt foarte buni și femeile foarte amabile. C.NEGRUZZI, I 310. Madam Ionescu, căzând cu ochii asupra lui, crezu de datoriu ei să fie amabilă. -Domnule Giurgiuveanu, am auzit că aveți o fată. CALINESCU, F.O.II 41. Mihail Mihailovici a fost cât se poate de amabil. SAHIA, U.R.S.S.96. Aceste perle sunt probabil surăsul tău mereu amabil. BENIUC, V.68.

-N. din fr. aimable idem.

AMABILITATE s.f. Însușire, calitate a tot ceea ce este sau ce se arată amabil, prietenie, îndatorare, gentilețe. Si d. Jean zâmbi plin de amabilitate. SAHIA, N.102. Să-l luăm, firește, de ce nu ? - consimți Pascaloopoi cu amabilitate, dat puțin contrariat

✓
 GALINESCU, F.O. I 48. Șeful gării se topise în temenele și amabili-
 tăți față de ruda printului. DUMITRIU, B.F.74. Îl invitase la
 teatru ca să-și scuze prin aceasta și alte amabilități, lipsa do-
 rinței de a-l ajuta. id. ib. 160. [Pl. -tăți.]

- N. din fr. amabilité idem.

AMAG s.n. (Bot.) Plantă care crește pe marginea râu-
 rilor; produce oilor care o pasc umflarea pântecului. CHYST.
 V 167/34.

✓
 AMAGHALĂ s.f. = amăgire. Latini cu amăgeală apuca-
să Tarigradul. CANTEMIR, HR.18. / (Mai ales la pl.) De a primii,
bine; iar de n'a primii s'er bate; tot ca să se mai lungescă,
să treacă vara cu amăgele, după cum este natura Turcilor. NECUL-
 CU, LIT. II 436/13. Așa, cu amăgele, se prindeau pre vremea aceea
flăcăii la oaste. CRĂNGA, A.8. Vremea trecea cu amăgele și eu
creșteam pe nesimtite. id. A.35. / F 1 g. Obiect dat cuiva cu sco-
 pul de a-l amăgi, de a-l abate dela altă preocupare. Onofrei Cos...
aruncă amăgeală câinilor, să nu-l latre. STANCU, D.242. [Pl. -gele
 și -gali.]

- Derivat dela amăgi cu suf. -eală.

✓
 AMAGHINIC, -A adj. (Învechit) Amăgitor. Amăgealnice toc-
meale. CANTEMIR, HR.23. / (S u b s t a n t i v a t) O, amăgeal-
nico, aceasta iaste împărăția ta id., ap. HFM. 1004.

- Derivat dela amăgi cu suf. -elnic.

✓
 AMAGHU s.m. (Învechit) l. S u b s t. Sarlatan. Amăgeul a-

cela... dăcea că va înviea a treia zi. VARLAAM, C.126/1. Să
credeti... că-i amăgea omul acesta ! DOSOFTHIU, V.S. 36/2. Au
nu amăgeul și sifariul acela atâtea crunte sudori mi-au vărsat ?
 CANTHMIR, IST.259. Și acel amăgeu Misail călugărul... M.COSTIN,
 LET.I 20/30. / (Cu valoare de a d j e c t i v) Nesdevărat, în-
șelător. [Hristos] n'au luat trup amăgeu... ce trup adevărat. VAR-
 LAAM, C.252/1.

- Presupune existența, în limba grecească, a unui de-
 rivat (din cf. a m ā g i),
 cu sensul de vrăjitor.

AMAGI vb.IV. T r a n s. I. (Învechit) A vrăji, (făcând
semne cabalistice cu mâna) Când vor să-și facă cruce, numai ce
măhăesc cu mâna, cum are amăgi oarece; aceea nu iaste cruce, ce
o măniecie (= gest ciudat; zburdăciune). VARLAAM, ap.HHM.1008.

2. A înșela pe cineva cu vorbe sau cu purtări ademeni-
toare. Firea le este a se strecura la cei cu puterea și a le amă-
gi mințile printr'un farmec. ODOBESCU, ap.HHM.1008. Cum ? El să
mă amăgească?... MACEDONSKI, O.II 222. / A prinde pe cineva prin
vorbe înșelătoare. Trimeseră la el unii de în farisei..., ca să-l
prinză cu cuvântul [Nota marginală : "să-l amăgească".] N.THSTA-
MEN(1648), ap.HHM.1005. / A purta cuv vorba. [Antioh] aștepta să-l
ceară boierii la Poartă..., că așa îl amăgea boierii să șază mul-
com, că l-or cere pre dînsul domn. NECULGH, LET.II 307/5. / A
ispiti la o faptă rea. Amăgești și pruncii... a nu se închina
d(u)mn(e)zăilor. DOSOFTHIU, V.S. 6/1. / A ademeni. Hotru se cheamă
nu numai cela ce îndeamnă womenle spre zburdăciune și spre poftă
rea, ce încă și cela ce le amăgește cu alte meștersuguri. PRAV.
MOLD.92. Întâiu cu mângăeare le amăgia, apoi le îngroziia cu
nunci. MINNIUL(1776), 144²/1. / A seduce. I-au amăgit fata lui.
DOS. (a. 1594), ap.HHM.1005. El pe câte le-a iubit, Pe toate le-a

amăgit, Le-a lăsat și a fugit. ALĂCSANDRI, P.P.160. / A-și înșela bărbatul. Astăzi au strălucit noul Adam..., pre carele frumusețea pomului celui oprit nu-l va înșela, șarpele nu-l va vicleni, muferea nu-l va amăgi. ANTIM, P.101 / 28. Iar nevasta, de iubeste, se prefacă că boalește... Și bărbatu-și amăgește. ALĂCSANDRI, P.P.358. / A înșela. Odinioară un blănar în meștersuș ișteptre altul în cunoștință prostătece au amăgit, și în loc de piele de breb i-au vândut blană de vidră. CANTEMIR, ap.HFM.1006./ (Mold.) A înșela în glumă, a glumi. Numai mă amăgești ! / F i g. (Prin personificare, amăgitorul poate fi și altcineva de cât omul). Vicleana bucurie care în ticăloșie un minut m'au amăgit. KONAKI, P.111. Totți își povestesc..., cum i-a amăgit pasărea vicleană. ODOBESCU, III, 17/9. Nu știu, părerea m'a amăgit, ori am auzit mai multe glasuri. GRĂNGĂ, P.24. / (Cel amăgit nu e omul, ci un animal) Și cu scafa de târâte o amăgi [moara] pe porțiță. MARIAN, SW. I 30. Nu căuta a amăgi calul, cu sacul deșert. ZANNI, P. I 357. / R e f l. A se lăsa înșela sau ispitit de o părere, de o nădejde, de un gând nerealizabil sau de o dorință deșartă; a-și face iluzii zadarnice. De are fi și înțelept nestine, tot să amăgiaste, părându-i că nu să ve îmbăta. PRAV.MOLD.145p. Nu se amăgi de dragostea aurului. MOXA, 369/7. / A se înșela, a se păcăli, a greși. Of ! Cum m'am amăgit ! Căutam... fericirea pe pământ ! MARCOVICI, C.18/2. Nu s'au amăgit întru socotinta sa. DRĂGHICI, R.155. [Când vânătorul minte] mi se pare că este cu totul de prisos să te cerci a-i dovedi cum să se amăgește. ODOBESCU, III 48. De ce să ne amăgim cu o fericire de o clipă, când doliul ei ține cu mult mai mult ! GALACTION, O. I 339.

- Din grec.

charmer, duper, tromper" (din

"ensorceles, enchanter,

"mag. vrăjitor). HFM.

AMAGIAȘ s.n. Amăgire (în glumă), păcăleală, farsă. „In loc de mireasă] aduc... un băiet acoperit pe cap, de amăgesc mirele... Mirele scoate bani, de le plătește... Cu plata... urmează mirele, de câte ori se repetă amăgiașul. ȘEZ. I 34. [Pronunț : -gi-aș. / Pl. -(rar) -eșe.]

- Derivat dela amăgi cu suf. -aș. Cf. o ă r u ț a ș dela căruță.

AMĂGIŢ s.f. (Invechit) = amăgire. Picătura de vâpica de pururea pre piatră, încă o pătrunde, așa și amăgiia pre oameni. MOXA, 381/28. [Pl. -gii.]

- Derivat dela amăgi cu suf. -ie.

AMĂGIRE s.f. 1. Acțiunea de a amăgi, de a înșela; înșelare, ispitire, ispită. Frumoasă e câmpia cu dulcea-i liniștire Pentru cel ce fuge de... amăgire. ALECSANDRI, P. I, 132. / Înșelăciune, viclenie. Boierul amărit de amăgirea și înșelăciunea țigancei, porunci... ISPIRESCU, L. 71.

2. Părere înșelătoare, iluzie. Când paharul cel dulce al amăgirilor s'a desertat pentru voi, veniți, alergați la aceste lăcașuri ale pătimirii ! MARCOVICI, C. 23/8. Mai cuprinde-mă în brată ! Și de este amăgire, dar îi plină de dulceață. KONAKI, P. 249. Oare licărirea acia pe care... crezuse că o surprinde în în ochii Eleonorei nu era ~~șar~~ numai amăgire ? DUMITRIU, B.F. 150.

F x p r. Amăgire de sine = iluzii cu privire la sine însuși.

[Pl. -giri.]

- Abstract verbal al lui amăgi.

AMAGIȘAG s.n. =(jud. Baia) amăgire. DDRF. [Pl. -șaguri.]

- Derivat dela amăgi cu suf. -ișag.

AMĂGIT s.n. = amăgire. Ikanok... iubeste... Dar se te-
me de-amăgit. KONAKI, P.14. Harnică maică ai avut... Te-a făcut
Cu ochi negri de ochit, Cu sprâncene de-amăgit. IARNIK-BĂRSHANU,
D.30.

- Abstract verbal al lui amăgi.

AMĂGIT, -Ă adj. Îngelat. Au rămas tot amăgit, și de o parte
și de alta. NECULCE, LIT. II, 428/7. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
Amăgită în nădejdea sa, se lăasă la... melancolie. C.NEGRUZZI, ap.
TDRG.

- Participiul lui amăgi cu valoare de adjectiv.

AMĂGITĂTOR, -OARE adj., s.m. și f. I. A d j. Care amăgește,
iluzoriu. Avuțiamăste amăgitoare. VARLAAM, C.334₂. / Îngelător.
Se poate crede că... muzele vor rămâne amăgitoare năluciri ? MA-
CWDONSKI, O. I 62. Apele line sunt amăgitoare. ZANNU, P. I 99. /
Ispititor. Tot mi se înfățișa subț chipul cel mai amăgitor. MAR-
COVICI, C.15/15.

II. S u b s t. I. S.m. Îngelător, șarlatan. Sfetnicu... zise, că acela este un amăgitor și trebuie pus la închisoare. ISPI-
RUSCU, L. 227. Un act din 1594... povesteste istoria unui vestit
amăgitor de atunci. HFM. 1004.

2. S. f. (Ornit.) = (Mold.) b e r b e c e l (II 1). HFM.
1013. El [berbecelul-mare] este o pasere de o fire rea, căci i-
nitează versul paserilor mai mici și mai slabe decât dânsul și
astfel înșelându-le la sine, le prinde și le omorâ. MARIAN, O. II
78. / După DDRF, altă pasere (fr. piegriche, boisseliere) [pl.
(ad. II) - tori (-toare).]

- Derivat dela amăgi cu suf. - (i)tor.

AMAGITORŢESC, -ŢASCA adj. (Învechit) Care ţine de amăgeală, de amăgitori. Multe ca aceasta amăgitoareşti şi tragodiceşti des-căntece Moimăiţa descântând. CANTEMIR, IST.149.

- Derivat dela amăgitor cu suf.--esc.

AMAGITURĂ s.f. Faptul de a amăgi, amăgeală, înşelăciune. De blăstăm roatul lui plinu-i şi de amăgitură. PSALT (1651) 9,28. Această călcare de lege şi amăgitură nu suferiră. URŢOCHĂ, LIT. I 160/15. Oricine va înbla cu amăgitori şi nu va plăti vama cea domnească, acela iaste ca un fur. PRAV.MOLD., sp.HWM.1014. Călugăria... se fac cu de-a sila şi cu amăgitori. PRAV.MOLD.108. Pentru nestarea la cuvânt a lui Decheval şi pentru amăgiturile ce înbla să facă, nu multă vreme au putu a să stărui acea pace. CANTEMIR, HR.82/14.

- Derivat dela amăgi cu suf.--ură.

AMAGŞAG s.n. (Regional) = amăgire. [Pl.--şaguri.]

- Derivat dela amăgi cu suf.--şag.

AMAGULI vb. IV. v. măguli.

AMAHAI vb. IV. v. măhăi.

AMALGAM s.n. (Chim.) Aliaj de mercur cu alte metale. PONI. CH.153, cf. LEY.TEHN. / F i g. Amestec de elemente eterogene, dispartate. Amalgame româno-bulgăre, româno-cumane. HASDEU, I.C.VII. Numai constatarea efectivă din experienţă ne poate arăta care a-nume amalgam există în omul ce ne interesează. MAIORŢESCU, CR. II, 163. [Pl.--game şi-gamuri.]

-N.din fr. amalgame idem.

AMALGAMA vb. I. A face un amalgam, a alia argintul-viu cu un metal. Zincul întrebuintat în pilele precedente este amalgamat, adică frecat la suprafață cu mercur. PONI, F.257. / F i g. A amesteca elemente eterogene; a pune tot într'o oală, a confunda. "Ungro-vlachia" împinse până și pe cronicarii moldoveni... a amalgama adesea pe Munteni cu Unguri. HASDEU, I.C.44. [prez. ind. amalgamez.]

- N.dinfr. amalgamer idem.

AMALGAMARE s. f. Acțiunea de a amalgama și rezultatul ei. După amalgamare o parte din zinc a fost topită. [Pl. -mări.]

- Abstract verbal al lui amalgama.

AMALGAMAT, -A^U adj. Amestecat cu mercur, frecat la suprafață cu mercur.

- Participiul lui amalgama cu valoare de adjectiv.

AMALGAMATOR s.n. (Tehn.) Amalgamator centrifug = aparat pentru amalgamarea minereurilor aurifere; folosește forța centrifugă. LEX.TEHN.

- N.din fr. amalgamateur (centrifuge) idem.

AMALGAMOR s.m. Lucrător care face amalgamare. [Pl. -mari.]

- N.din fr. amalgameur idem.

AMAN ! interj. (Strigătul Turcilor învinși sau strâmtorâți) Îndurare ! iertare ! Nu mai avea nici o putere, numai ce

striga aman ! NECULCH, LET. II, 377/22. Și așa se sparge ordia
Turcilor, oai se duc în lume sbierând și Turcii căzuți tipând:
aman. aman ! DIONISIE, C.172. Hodja fără milă la strigăt de
aman Rostea cu glas fanatic verseturi din Coran. ALECSANDRI, P.
III 345. [Antichi Caragea pe Loji] Nici să șadă jos înaintea
lui nu-i punea și se răstoa asupra lor, ca când n'ar fi fost
Turci, ci se ruga cu "a m a n, b o i e r ! " care nu cred că a
fi mai fost altă dată. H. KOGĂLNICĂNU, LET. III, 224/21. H x p r.
A cădea cu aman la cineva, a zice aman = a se ruga de (a cere)
iertare. Aron Vodă su căzut la Vezirul cu aman, să nu-l scoată
din scaun. DRĂGHICI, ap. ȘJO. Umflați-l pe sus și-l puneti în
scrânciobul ista, de-l învârtiți pân' ce a zice aman. ALECSANDRI,
T. 384. Pe semne te mănâncă spinarea ... Ia acuș te scarpin...,
de-i zice "aman, puile", când îi scăpa din mâna mea. CREANGĂ, A.
57. / A fi (a ajunge) la aman = a ajunge rău de tot. Filosof de
aș fi - simțirea-mi ar fi vecinic la aman ! EMINESCU, N. 43. Mai
putea câte cineva să vorbească cu el și să-i ceară ceva, când a-
jungea la aman. ȘEZ. I, 204. Statul e la aman și el... dacă nu plă-
tiți voi. PAS, L. I 28. Te pomenesti că, într'o zi, la aman, cu
voia Nemților lui, își ia lădița și domnița- vorba cântecului -
și se duce. id. ib. 249. / A lăsa pe cineva (tocmai când e) la
aman = a părăsi pe cineva tocmai când e în cea mai mare nevoie.
Câți din ei nu fug în toiul muncilor, lăsându-te la aman, când
îți crapă buza ? SADNU-ALDEA, N. 211. / (Cu înțeles neprecizat și
confuz, numai la ȚICHINDEAL, F.) Au venit dervișul la isvor, a-
ducând capul plin de dogme, ... [asa că] nădăjdues că celălalt nu
e aci. 215/6. El su întrebă : "Cine bate? ... Au răspuns...
glas grosznic... Aman lui nu-i păsa nimica. 225/18. C o m p u s :
(Munt., arătând marea strâmtoare a cuiva, care imploră ajutor ur-
gent) aman-zaman interj. = numai decât, repede, cu orice preț,

(amână-amâna, interpretat greșit prin "cuvânt, cu care spui că vrei binele cuiva" RADULESCU-CODIN.)

- Din turc. aman idem.

AMÂN interj. (Numai în Ban.) Exclamație care exprimă o admonestare, un avertisment. Amân fimiți cumince! GR. BAN. [Accen-
tul ?]

AMÂNĂ vb. I. I. (Învechit) A întârzia, a zăbovi. I. I n-
t r a n s. Amenedz = tarde, moror. ANON. CAR. Doamne, nu amâna
(p e s t i CORESI, PS.) PSAL. SCH. 214/8, cf. 128/8. Traian...
amână, ... adecă zăbovi în Misia. P. MAIOR, IST. 5/25.

2. T r a n s. (Complimentul e vreme) Șoarecele... îndată
cunoscui pre făcătorul de bine al său [și], ne amânând vremea, su
inceput a roade mreaia. ȚICHINDHAL, F. 37/16. Au fugit la Ruși,
unde, amânând câtăva vreme..., su lustr arme asupra lui Burilă.
P. MAIOR, IST. 228/14.

II. I. T r a n s. (Complinit adesea prin "(de azi) pe mâ-
mâne, de pe (de la) o zi pe (la) alta. etc") A nu îndeplini ceva în
îndată, ci a lăsa pe altă dată. Să învoiră apoi a amâna... moar-
tes unora. BALCESCU, M. V. 393. Lucrul din mână nu-l amâna până mâi-
ne, de cu judecata minții poți s' amâni și până poimâine' ndiseară.
JIPESCU, O. 135. De multe ori i-a venit flăcăului în cap să se în-
soare, dar... amâna din zi în zi, de Joi până mai ^{de} apoi, această
poznașă trebușoară. CRVANGĂ, P. 141. Mă bat(e) gândurile să mai a-
mânăm nunta. ISPIRESCU, L. 291. / A b s o l. - Apoi dacă amân iar
se mai întâmplă cine știe ce și nu mai pot pleca. SADOVEANU, P. M.
166. Când te-oi ruga să vii, amână și minte-mă așa, mereu. CAZI.

MIR, L.U.51. / A pune un termen (soroc) mai târziu pentru judecarea unei pricini. Va trebui să amânăm procesul. / A proroga. Sesiunea Marii Adunări Naționale a fost amânată. / F i g. A încetini, a trăgâna. Vrâsta, obiceiuința, grijile... Stămpără zborul cel iute și-i amânează pornirea. KONAKI, P.277. [În notă, p. 312, Konaki explică : "Judecata minții... oare-cum oprește pornirea iubirei de sine..."]

2. (Complimentul este un om) A purta cu vorba (de azi pe mâne). Tot mă amânau, ba azi, ba mâne i dihania de doctor zicea că ar fi periculos. EMINESCU, N.82. Pe drum necontenit ceream apă, iar tata mă amâna cu momele, de la o fântână la alta. CRĂNĂGA, A.15. / A porunci cuiva să vină (sau să execute ceva) mai târziu. [Văzând cum Brâncoveanu nu se leasă de lege nici după omorirea copiilor] Pașa crunt se minuna, și gelății i-amâna, Cu mila se îngâna. POP.

[Prez. ind. amân (dial. amâiu) și, rar, amânez.]

- Din adverb amâne (=a¹ mâne) dispărut din graiu, corespunzând lat. procrastino, cu același sens. cf. TDRG. 61. (Cf. și fra. a-journ-er). Cf. alb. mënonj.

A-MANA adv. (Mai mult arhaic) ÎN MÂNĂ. Sâmbătă nice un lucru a mână nu prindea. VARLAAM, C.143. Cu spata încins și cu buzduganul a-mână [stă spătarul] la spatele domnului. URCHIE, LET. I, 105/26. Mei bucuroși ar fi fost Romani acia, cu armele amână în moșie, și pentru moșie, până la unul a pieri. CANTHMIR, HR. 229. Treaba aceea amâna luând... soroc puse. id. ib. 370. Ce-i a mână nu-i minciună, zic bătrâni. ȚICHINDAL, F. 28/6. Două mere a-mân' o luat, Ca cu două mere de aur s' o giucat. POP. (Transilv.) ep. HWM. 1017. (Construit cu pron. pos.) Tofagul ia-l amână-ți. BIB-

LIA (1688) 52². / (În legătură cu prepoziții) De a mână = din (de la) mână. Sabia de-amâna nu mi-au luat. M.COSTIN, ap.HEM.1017. Scăpând... vasul de a-mână, au căzut tocmai în fundul fântâni. CANTEMIR, HR.158. / F i g. De sub stăpânire. Pannonia o prădă-ră Sarmatele..., iară Dachia, carea preste Dunăre e au fost a-daos Traian..., cu totul o scăpară Romanii de a-mână. P.MAIOR, IST. 22/27. / Pre (sau pe) amână = în mâini, prin mâini. Nestiind ce izvozel iaste acela., luându-l l-au fost purtând pe amână. CANTEMIR, HR.80. [Boierii] stau la rândueala lor și cu sennel boieriei lor pe amână. GHEORGACHI LOGOFATUL, LET. III 321/30. Se strânseese târgul cu zburături de leamne, cu pietri pre amână. MAG. IST. III, 53/14. Femeile apucă lucrurile [miresii] pe amână și tot le joacă, cântând. SEVASTOS, N.143. / Pe amânile = care mai de care. Pe vremea aceea era bine să fii harabagiu în Târgul Neam-tului, că te apucau pe amânile. CREANGĂ, ap.HEM.1017. / m (Chiar și:) a a m â n ă = în mână. Îngerii tremură înaintea crucii, ară (=iară) oamni o țin a amână și giură pre ea strâmb. CUV.D. BĂTR. II 326. / S u b s t a n t i v a t. Având... cruci pe amâna lor. GHEORGACHI-LOGOFATUL, ap.TDRG. 480.

2. (Întrebuințat pe alocurea și astăzi, cu înțelesul:) La mână, la îndemână, alături, lângă sine. Crunții și viclișanii... sânt pre tot ceasul cu răul a mână. DOSOFTEIU, PS.80. [La ospetele de nuntă, în Oitenia] dacă se întâmplă ca nașul să fie popă, cel cărui a s'a dat paharul, îl pune jos și, drept răspuns, se adre-sează nașului cu vorbele: "Dărueste amână nașule!" Popa întinde mână, mesenul i-o sărută și apoi urează nașului, mirilor, socri-lor și mesenilor. N.RIV.ROM. IV.63. / La dispoziție. De-ar fincar-tea lui tipărită ca să o pot avea a mână! P.MAIOR, IST.192. Nu totdeauna străbunii noștri au dispus... de mijloace, ca cele ce ne

stau a-mână în prezent. ODOBŢESCU, III, 383. / (Construit cu prep. d e) De ajutor. Avesa o slugă Radul-Vodă încă din copilăria sa, cărui socotind că nu-i este de boierie, îl socotea de-amână, iar boierie nu-i da. M. COSTIN, ap. HEM. 1017. H x p r .

(Învechit) A umbla (sau a fi) cu zilele a mână = a fi cu zilele numărate, în primejdie de moarte. Imbla în tot ceasul, cum se zice, cu zilele a mână. M. COSTIN, LIT. I 231/25. (Învechit) Cu capul a mână = ca prin urechile acului, abia. Prins-au şi pre boieri... şi-i ţinea la Dîiu, închisi până când da câte 40 sau 50 de pungi de bani, apoi scăpa cu capu a mână. DIONISIE, C. 201.

(Astăzi, la Braşov) A fi cu capul a mână = a fi de o cutezenţă orbească. Să te păzeşti de el, căci, cum e cu capul a mână, e în stare să-ţi facă una nefăcută. (La Năsăud) Om cu capul a mână = smărd. BUGNARIU, N.

[şi : (în forma articulată) a-mâna (CANTEMIR, IST. 370), de-amâna (M. COSTIN, ap. HEM. 1017) adv.]

- Compus din prep. a(l) şi mână.

AMÂNĂCIOS, -OASĂ adj. (Învechit) zăbavnice, zăbovitor, târziu. Amănecios = tardus. ANON. CAR.

- Derivat dela amâna cu suf. -ăcios.

AMÂNĂR s. m. şi n. v. amnar.

AMÂNARE s. f. Faptul de a amâna. Amânarea procesului s'a făcut cu consimţământul tuturor. / (Mai ales în l o c. a d v.) Fără amânare = îndată, în grabă fără întârziere, neamânat.

Aleseră o delegație pe care trimiseră fără amânare. / Cu amânare
(învechit) = cu răgaz, zăbovind. Dar șezând cu amânare pe verdea-
ță ș'adăstând... PANN, P.V.III,61/23. [Pl.-nări.]

- Abstract verbal al lui amâna.

AMÂNAT s.n. = amânare. Ce să facem ? Că nu e de amânat,
ci trebuie mai în grabă... PANN, P.V.III,59/2. [Pl.-naturi.]

- Abstract verbal al lui amâna devenit abstract.

AMÂNAT, -Ă adj.,adv. 1. A d j. (Învechit) Târziu, zăbav-
nic. Să fie tot omul curundu a audzi și amânatu (p e s t i t N.
TESTAMENT 1648, t â r z i u BIBLIA 1688) a grăi și amânatu (p e s
t i t N.TESTAMENT 1648, z ă b a v n i c BIBLIA 1688) întru mă-
nie. COD.VOR.113/14.

2. A d v. După mult timp, târziu. Amēnat = tarde,
sero. ANON.CAR. Nu amânatu (p r e s t e m u l t â v r e a m e
N.TESTAMENT 1648, d u p ă m u l t a v r e a m e BIBLIA 1688)
ei mai suflă protivnicu vântu, cels ce ș numele Vrocnidonu. COD.
VOR.86/13. Îi punea masa cât de amânat. PANN, P.V.II 64/19. (Până
azi în Ban. și Ungaria) Bănățânește "amēnat", târziu, "mai amânat" =
mai târziu, de ex.: a doua seară sau chiar și mai amânat (visagu-
Ban.). ap.HWM.1085. Vine sara amânat (glosat : târziu). HODOȘ,P.P.
152. Oiu vini mai amânat. ALEXICI, L.P.265.

- Participiul lui amâna cu valoare de adjectiv.

AMÂNATA vb.I. R e f l. (Ban.) A se întârzia. [E bolnavă]
de multul așteptat După drăguțu din sat, Că prea ș'a amânătat.
HODOȘ,P.P.198. (glosat : întârziat). [Prez.ind. amânatez.]

- Derivat dela amânat.

AMÂNĂTOR, -OARE adj. Care amână.

- Derivat dela amâna cu suf.-(ă)tor.

AMÂNDA vb. I. vv. amenda.

AMANDA s. f. v. amendă.

AMANDA s. f. v. amendă.

AMANDAMENT s. n. v. amendment.

AMÂNDEA interj. (Mold., exclamație care îndeamnă la năvală asupra cuiva sau la fugă precipitată) Fuga ! Zbughește-o !
Rusalile se primbă noaptea prin sat; cum le-om zări, amandea pe ele. ALEXANDRI, T. 723. (În Glosar : "dă năvală!"). Amandea pe ușă = fuga pe ușă. CRĂNGĂ, GL. Înflă mână de nisip și amanda înapoi. ȘEZ. II, 100. Și până să caut eu un ciomag, el amandea pe ușă afară și nici nu l-am mai zărit. PAMFILU, J. II. Umblă numai d'a mandela. POP., ap. RUDOW, XVII, 381. [Și : d'amândela, amandilea interj. Com. G. T. KIRILIANU.]

- Din turc, amade "gata, pregătit". S. IO.

AMÂNDELA interj. v. amandea.

AMANDILEA interj. v. amandea.

AMÂNDOI, -DŌUA num., s. m. și f., adj. 1. Toți doi, doi îm-

preună. Cf. t u s t r e i, t u s p a t r u. S u b s t. Le tă
iară capetele amândurora. MINHIUL(1776), 94²1. Îi găsi pe amân-
doi adormiți. GORJAN, H. 3/24. Amândoi într'o durere se uscau de
pe picioare. KONAKI, P.84. Amândoi vom fi cuminți. FMINESCU, P.
 275. Wrau odată... doi frați și amândoi erau însurați. [Cei doi
 frați nu trăseau bine, căci] cel mai mare era... chiabur..., iară
cel mai mic era sărac... Fratele cel sărac... avea și el o păre-
che de boi..., tâpoși la coarne, amândoi cudalbi... și grași.
 CRWANGĂ, P.37. Ipate le dă de băut, până le ametește pe amândouă.
 id.ib.173. Ingenunchind amândoi înaintea împăratului, își jură
credință unul altuia. ib.279. Amândoi erau îmbrăcați. ISPIRESCU,
 L.38. I-a cuprins o jale pe amândoi. COSBUC, F.70. Vai, și va ve-
ni o vreme când adormi-vom amândoi. BĂCOVIA, O.177. Să fim amân-
doi una. IARNIK-BĂRSĂNU, D.50. Amândoi ca două flori. id.ib.80.
Amândoi, două nevoi = alle beide taugen nichts. POLIZU. / (Uneori
 referindu-se la mai mult decât două lucruri) și una și alta. Sa-
duchieii amu zicu, că nu va fi înviere, nece ingeru, nece duhu ;
iară Fariseii ispovedescu amândoao. COD.VOR.48 / 5.

b) A d j. b) A d j. (Substantivul, la care se referă,
 e de obicei articulat). Potoli vrajba fraților amândurora. DOSOF-
 THIU, V.S.132¹. Se tot făcea amânduror țărilor. NECULCE, LET.II
 260/37. Începu cu amândoao mâinile a-și împărți averea. MINHIUL
 (1776), 180¹2. Piaptână și îmbracă la fel pe amândouă fetele. CRWAN-
 GĂ, P.270. Își aprinde lumânarea d'amândouă căpătâile. = își risi-
 peste averea, cam din toate părțile. ZANNE, P.III 213. (și într'un
 singur caz) Avuția amânduror obrazele ce vor face mestecare de
sânge să fie... domnească. PRAV.MOID. 119₂. / (În poziție accentua-
 tă cu valoare stilistică) Mânule mele sânt stej amândoă. DOSOF-
 THIU, V.S.152/1. Plângu-mi ochii amândoi. IARNIK-BĂRSĂNU, D.113.

2. (Exprimând un raport de reciprocitate) Unul cu (pe)
 altul, unul altuia ; laolaltă, împreună.

a) S u b s t. Când se vor iubi amândoi, răpitoriul cu

fata cea răpită... PRAV.MOLD.102/2. Îndelungată voroavă ce au avut
amândoi. DRĂGHICI, R.16/17. Acești frați nu mai avuse prilej să
se întâlnească amândoi. CREANGĂ, P.183. Fata... făcu precum îi zise-
se celui și porniră amândoi. ISPIRĂSCU, L.27. Dragi ne sântem a-
mândoi; Este un deal mare între noi. IARNIK-BĂRSWANU, D.60.

b) A d j. După acestea au ieșit amândouă împără-
tesele în grădină, ca să se primble. CREANGĂ, P.87. / (În legătu-
ră cu pronumele personal) NU e nici o asemănare între voi amân-
doi. C.NEGRUZZI, I.74. Amar era să fie de voi, de nu eram noi a-
mândoi. CREANGĂ, P.269. Multe izbânzi am mai făcut noi amândoi!
ISPIRĂSCU, L.15. / (Construit cu pron.pers.conjunct; învechit) A-
mândoi-vă ați rămas netocmiți. DOSOFTEIU, V.S.12.

AMANET s.n. l. (Jur.) Gaj, zălog. Amanetul este un con-
tract prin care datornicul remite creditorului său un lucru mobil,
spre siguranța datoriei. HAMANGIU, C.C.421. Am un amanet ca să-ți
deu. F.KOGĂLNICĂȘANU, LET.III,233/10. Ne-au șoprit două poloboace
de țere negre, amanet. URICĂRIUL, XIV 241. Lăzile gemeau de scu-
le, șaluri și argintării, tot amaneturi de pe la boieri. GHICA,
ap.S.IO. Între ele se dușmăneau [surorile Cazangiuului] pentru că -
și făceau concurență când era vorba de amanete. PAS, Z.I 156. /
W x p r. A pune ceva amanet = a ipoteca, a zălogi, a amaneta.
Am pus amanet tot ce aveam. ALĂSCĂNDRI, T.556. / (Învechit) A
da pe cineva amanet = a lăsa ostatec. [Sabinii sânt gata de a se
supune crafului Romei] și de va voi ca să-i dea și amanet pe unii
din ei. BĂLDIMAN, N.P. II 25/17.

2. (Regional,impropriu) Acaret. Are o sumă de amaneturi
pingă(pe lângă) casă. VĂRCOL,M.85.

[Pl.-nete și-neturi.]

- Din turc. amanet, idem probabil prin mijlocire, bulg. sau sârbă.

AMANETA vb. I. (Jur.) A da (pune) gaj, a zălogi, a ipoteca. Ca o să mai amanetăm la urma urmelor, dacă pierdem și'n astă seară ? DELAVRANCEA, S. 113. Politicieni [i erau] gata să amaneteze... oricui bogățiile țării. SADOVHANU, N.F. 134. [Prez. ind, amanetez.]

- Derivat dela amanet.

AMANETAR s.m., adj.m. (Jur.) (Persoană) care primește ceva ca amanet. Cf. z a l o g a ș. Obligațiunile amanetarului. HAMANGIU, C.C. XLIV. / (Mai obișnuit cu formațiune a d j e c t i v a l ă în expresia) Creditorele amanetar. Creditorele (creditorul) amanetar, hanziul și cărăușul sunt preferiți vânzătorului unui obiect mobilier. id. ib. 434. [Pl.-tari.]

- Derivat dela amanet cu suf. -ar.

AMANETARE s.f. Acțiunea de a amaneta și rezultatul ei. Amanetarea obiectelor de valoare a fost sursa de câștig pentru unele persoane. [Pl.-tări.]

- Abstract verbal al lui amaneta.

AMANETARI vb. IV. (Învechit) = amaneta. Pădurea... a fost a lui Grigoresa..., care amanetorind-o drept 1500 galbeni. I. IONESCU, D. 267. [Prez. ind. amanetaresc.]

- Derivat dela amanetar. Cf. g o s p o d ă r i < gospodar.

AMANETARISÍ vb. IV. (învechit) = amaneta. [Prez. ind. amanetarisesc.]

- Derivat dela amanet.

AMANETARISÍT, -Ă adj. (Jur., învechit) = amanetat. Având a primi... o sumă de bani, amanetarisită... cu niște moși (a. 1835).
URICARIUL, VIII, 141/26.

- Participiul lui amanetarisí cu valoare de adjectiv.

AMANETARISITOR s.m. (Jur., învechit) = amanetar. Împreună cu cel vremelnic drit a amanetarisitorului încetează și dritul asupra lucrului amanetat. PRAVILA (1814), ap. CADÉ. [Pl.-tori.]

- Derivat dela amanetarisí cu suf.-(i)tor.

AMANETAT?, -Ă adj. (Jur.) Zălogit, ipotecat. Se cere un act... ce să enunțe... specia și natura lucrurilor amanetate. HAMANGIU, C.C.421. Fă-ți socoteala. Ai primit 5.000 de galbeni, când te-ai însurat... Mai adăoge alte 10.000, amanetați în moșioara ce ți-au mai rămas... - ce rămân ? ALECSANDRI, T. 1271.

- Participiul lui amaneta cu valoare de adjectiv.

AMANETATOR s.n. Cel care amanetează. Amanetatorul și-a scos lucrurile pe care le gajase pentru o sumă mică de bani. [Pl.-tori.]

- Derivat dela amaneta cu suf.-(a)tor.

AMANSA s.f. v. amasa.

AMANT s.m. Cel care se bucură de favorurile unei femei cu

care nu este căsătorit. Expresie mai literară pentru : Amorez, drăguț, (pop.) ibovnic. Găsiră pe tinerii amanți dormind îmbră-
țosați. C. NEGRUZZI, I, 108. Dragostea ? Un lanț ce se împarte cu
frăție între doi și trei amanți. EMINESCU, P. 230. Și-atât de
gosală era Strada De-amanți grădina era plină. BACOVIA, O. 89. Cu-
vânt n'avea în nici o împrejurare Nici când femeia își lua un a-
mant, nici când îl lepăda. PAS, L. I 46. [Pl. amanți.]

- N. din fr. amant idem.

AMANTA s. f. Expresie mai literară pentru : amareză, dră-
guță, (pop.) ibovnică. Toată această declamațiune... este numai o
introducere pentru a ajunge la exprimarea dorinței de a-și reve-
dea amanta. MAIORĂSCU, CR. I, 43. Te-ai lăudat la masă la Marco, că
ți-am fost amantă. CA. PETRĂSCU, T. II 244, Un călugăr și-a omorât
amanta ajutat de către o altă prietenă. SAHIA, U. R. S. S. 45. Dintre
ngelătoarele amante Mi-a rămas în minte numai una. BĂNIUC, C. P. 90.
Jawohl... făcu acesta și-și lărgi nările pline de păr spre oaspe-
ții amantei lui Ion Divan. CAMILAR, N. P. 179. [Pl. amante.]

- N. din fr. amante idem.

AMANUNT adv., adj., s. n. I. A d v. În mod minuțios, con-
știincios, observând chiar și cele mai mici și neînsemnate părți
ale unui lucru. (Foarte rar singular). Nu cu evanghelia numai stri-
gă, ce și cu... ai săi ucenici a-măruntul spuna. MSS (s. XVII), ap.
HM. 1032. / S u b s t a n t i v e t , formând cu unele prepozi-
ții locuții adverbiale cu sensul "amănunțit".) Pre amănunt(ul) :
Le spuen pre amăruntul și le arată pilda. CORESI, ap. HM. 1032.
Să socotească tot lucrul preamănuntul. (din) PRAVILA MOLD. 102. Dece
să socotească tot lucrul pre amăruntul. id. 723. Trebuie să spu-

nen bine, pre amăruntul. ib.1009. Să cade să foarte cercetează
giudețul pre amăruntul. id.1060. Să-i povestesc preamăruntul
rudenia mea. DOSOFTEIU, V.S.15. Să luăm preamăruntul istorica a-
cestii svinte. id. ib.5/2. Pre amăruntul și în față, despre numere
și despre țări... cu bună voie mărturisim. CANTEMIR, HR. 75/23.
Îi spuneam pre amărunt de războiul lor. MUSTE, LIT. III, 43/16.
Cu amăruntul : Să dea seamă la ceilalți epitropi cu amăruntul.
URICARIUL, I,76/17. Să le socotești toate cu amăruntul. ANTIM,
P.XVIII. Foarte cu amăruntul... voiu cerceta. PANN, E.I,107/3.
Dar unde se pot toate descrie cu amăruntul ? C.NEGRUZZI, II 203.
Cine caută cu amăruntul și cu stăruință, trebuie să găsească. IS-
PIRSCU L.214. A povesti cu amăruntul = umständlich erzählen.
POLIZU. / (Cu valoare de a d j e c t i v) Întrând... în cea
mai cu amăruntul cercetare... URICARIUL, II 15. / (Da comerț) Cu
amăruntul = cu bucata. Rețeaua comerțului cu amăruntul al statu-
lui și al cooperativelor a crescut... STALIN,PROBL. LIT.920. Ei
[comercianții] iau mărfurile engros dela producători... distri-
buindu-le cu amăruntul. ZAHARSCU, W.P.268. Desfacerea cu ridi-
cata și amăruntul a mărfurilor și produselor. LEG.VC.Pl.215. În
ce privește comerțul cu amăruntul, sectorul particular este pre-
dominant. GHVORGHIU-DEJ, R.P.30. Au fost reduse prețurile cu amă-
nuntul la mărfurile industriale și alimentare de patru ori. V.LUCA,
BUG.16. / De amărunt(ul) : Câte nevoi păți, nu-i cu puțință de amă-
nuntul a le scrie. DOSOFTEIU, V.S, II 4₂. Au chemat Nicolai-vodă
pe Manolachi vornicul și l-au întrebat de amăruntul. AXINTE URICA-
RUL,LIT.II,161/38. Cămila de amăruntul își spune scârba toată. C.
NEGRUZZI,II,296. Aînluat satul de-a rândul și casele de-a amăruntul
MARIAN, I.178. / Cu de amăruntul. Mosia... am cercetat-o cu de-a-
măruntul, în lung și în lat. ALIUSANDRI, T.796. Textul balsdei ro-
mâne... îl vom analiza cu deamăruntul. ODOBESCU, I,214. Cum s'a

sculat a și început a căuta cu deamăruntul prin așternut, să vadă ce poate să fie. CRĂNGĂ, P. 264. (Învechit) Din amăruntul : Au socotit din amăruntul toate cumpărăturile (a. 1731). URICARIUL, X. 171. (Astăzi, mai ales) Cercetă mai cu d' amăruntul despre dânsii. ISPIRESCU, L. 193. A cerceta cu de amăruntul = durchsuchen. POLIZU. / (Fără prep, dar articulat; învechit) Amăruntul = minutatim. ANON CAR. Amândoi, demăneata, tuturor a-măruntul vedearea ce văzuse [in vis] spusera. MSS. (s. XVI), sp. HFM. 1032. Noi după acum amăruntul cercetare ce am făcut pricinii cestia, într' acest chip am găsit cu cale a fi (Mold., a. 1805), URICARIUL, IV, 143/ 18.

II. A d j. (Rar) Amăruntit, minuțios, conștiincios. Cu popușoiul... ar trebui să se facă cele mai amărunte cercări. I. IO- NESCU, C. 60. Cercetarea amăruntă a feluritelor faze prin care gra- iul poporului român a trecut... ODOBESCU, I, 352.

III. S u b s t. (n). Amărunțime, detaliu. Mai povesti încă odată, cu toate amărunturile. GORJAN, H. II 24/ 35. [La Al- bert Dürer] geniul tudesco se vădește cu toate naivele sale amărunte. ODOBESCU, III 58. În ceasurile de mâhnire... sufletul e împins de sine și spre gândiri poetice; mintea zărește natura... ome- nesscă printr' o rază amurgită, ce-i ascunde amăruntele banale ale vieții. id. I. 185. Luă aminte la toate amărunturile ce încungioră curtea. ISPIRESCU, L. 75. Pe... Chiajna voise s' o mărite cu ciu- datul grec ... Despot... și - interesant amărunt - ea trimese a- cestuia portretul miresii lui. IORGA, CH. I., I. 82. Amăruntele teh- nice ale lui Culaș erau făcute să bucure pe domnul inginer al nos- tru. SADOVEANU, N. F. 61. Am rămas intrucâtva mirat că nu mă întrea- bă și nu-mi cere amărunte despre asta. id. fb. 85. Mă îngrijesc de cel mai neînsemnat amărunt al îmbrăcămintii mele. SAHIA, N. 20. Vor- bea potolit, cu multe amărunte. DUMITRIU, B. F. 27. Amăruntele cu privire la viața și situația socială a scriitorului sunt bineve-

nite. VITNER, CR.34. Normele de amănunt privitoare la stabilirea și plata drepturilor de pensie. LFG. HC.PL.331. / (La pl. în expr.) A da amănunte = a da detalii, a intra în detalii, a se pierde în lucruri de detaliu. A venit la mine și mi-a dat multe amănunte.

[Pl. -nunte și (rar) -nunturi. / Și : amărunt adv. adj., s.n.]

- Din prep. a + mărunt (cf. ital. specificare a minuto certe materie = "bis ins kleinste zerlegen").

AMĂNUNȚĂ vb. I. v. amenința.

AMĂNUNȚĂLA s.f. = amănunțime. [Pl. -țeli.]

- Derivat dela amănunți cu suf. -leală.

AMĂNUNȚI vb. IV. T r a n s. I. (Agric.) A mărunți, a fă-
rămți, a fâna pământul prin săpare, arare, prășire etc. Dacă, înaintea de a semăna mălaiul, am amărunți bine pământul și nu am aruncat sămânța peste brazdele nesfărâmate cu borona..., atunci de bună seamă am dobândi mai îmbelsugată roadă. I. IONESCU, C.31. În-gheturile... amărunțeză fața ogorului. id. ib. 32. Băligarul are o însemnată lucrare și asupra însușirilor fizice ale pământului, pe care le îmbunătățește, amărunțind pământurile cele lutoase. id. M. 313.

2. A detalia, a răspica, a arăta cu de-amănuntul (în amănunte). Dorisem... a cunoaște împrejurările acestei isprăvi. Și Ieronim ne amănunțise totul... SADOVEANU, V.F. 91.

[Prez. ind. amănunțesc. / Și : amărunți vb. IV. (cu schimb de conjugare) amărunță vb. I.]

1. Derivat din amănunt : în sensul 1, după verbul mărunți;
în sensul 2 după fr. détailier.

AMANUNȚIME s. f. Detaliu, amănunt (III). BARONZI, L. 101.
Pe aiurea... se drămluiesc lucrurile cu amărunțimea ce se cuvine.
I. IONESCU, C. 142. Cu marginile tăiate cu o amărunțime de necre-
zut. V. ROM., 1950, nr. 12. [Pl.-țimf. / și : amărunțime s. f.]

- Derivat dela amănunt cu suf. -ime.

AMANUNȚIRE s. f. Acțiunea de a amărunți și rezultatul ei;
mărunțire, fărâmițare, sfărâmare, sfâmare a pământului. De va bate
ploaia peste o arătură proaspătă, strică pe tot anul... toată
cheltueala și osteneala ce s'au întrebuintat întru amărunțirea
[pământului]. I. IONESCU, C. 31.

2. Arătare în amănunte, cu de-amănuntul. Amărunțirea a-
cestor date statistice nu interesează masele muncitorești. [Pl.-

-țiri. / și : amărunțire s. f.]

- Abstract verbal al lui amărunți.

AMANUNȚIT s. n. (Agric.) = amărunțire. Amărunțitul se fa-
ce prin arături, prăpări și prășituri. I. IONESCU, M. 327. [Pl.-ți-

turi.] și : amărunțit s. n.]

- Abstract verbal al lui amărunți.

AMANUNȚIT, -A adj. 1. (Agric.) Fărâmițat, sfânat. Fața o-
gorului [să fie] foarte amărunțită. I. IONESCU, C. 34.

2. Detaliat. [Despre] izvoarele istorice, [Eminescu]...
avea cunoștința cea mai amărunțită. MAIORESCU, CR. II, 299. Se vor

desvolta norme amănuntite de aplicare a legii de față. LEG. NO. PL.331./ (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Cu amănuntul, în amănunte. SĂ-mi spui amănunțit tot ce-ai făcut la ședința de seară. [și : (1) amăruntit, -ă adj.]

- Participiul lui amănunți cu valoare de adjectiv.

AMANUNȚITOR, -OARE adj. Fărămicios, ușor de fărâmițat ușor de sfânat. Pământul în care se fac mai bine fasolele este acel amăruntitor, bogat și răcoros. I. IONESCU, C.80.

- Derivat dela amănunți cu suf. -(i)tor.

AMAN-ZAMAN interj. v. aman.

AMAR, -Ă adj., adv., s.n., interj. I. A d j. l. (Despre gust, în opoziție cu d u l c e) Care produce la înghițire o senzație de gust neplăcut, la fel cu acela al pelinului, al fierii etc.) Doară izvorul dinr' aceeași cureră izvori-va dulce și amar ? COD.VOR.125/5. Nalt' cât casa, Verde ca mătasa, Dulce ca mierea, Amar ca fierrea ? (Nucul și nuca). THEODORES CUP P.P.235. / Leacuri amare = medicamente cu gust rău. Nu dau leacuri amare... Citot burufene rumeioare. IARNIK-BĂRSĂEANU, D. 374. / Sare amară = substanță compusă din sulf, oxigen și magneziu, numită și s u l f a t d e m a g n e z i u (HERESCU, N. TEHN.MEC.) și întrebuințată ca purgativ. // Migdale amare = o specie a fructului arborealului, numit migdal, cu gust amar. Dormea de-un veac Sub un cires amar... Gherasim. CAZIMIR, P.129. Fructul mătrăgunei e întocmai ca o ciresă neagră amară. SADOVIANU, N.F.35. F x p r. A avea (a-și simți, a-i fi) gura amară = a simți un gust amar în gură (fără a avea ceva amar).

2. F i g. (Despre lucruri în s are să produce sentimente neplăcute sau dureroase) Trist, mâhnitor, chinuitor, dureros, crud, grozav. Binele adese vine pe urmele mâhnirii și o zâmbire dulce Dup'un amar suspin. ALEXANDRESCU, M.5. Se dete cu totul la această patimă [=amorul], dulce și amară. C.NEGRUZZI, I,20. È un ger amar, cumplit. ALEXANDRI, P.III 17. Un plâns amar mă'nneacă. EMINESCU, P.201. Amară tineretă am avut, a isprăvit el cu sprincelele încruntate. SAOVANU, N.F.17. A mâncat bătași și a băut vin; a umblat lume amară, a trecut multe ape. id.ib.91. Coprins de griji amare, Nu mai sunt decât răbdare... MACEDONSKI, O.I 40. M'am oprit cu sufletul amar și ostent. CAZIMIR, P.183. O pasăre cu glas amar Străbate parcul secular. BACOVIA, O.11. În bezna adâncă, în înocptea amară, parc'a gemut un norod sau o țară. TULBURU, V.R.41 Amară-i frunza de nuc; Mai amar darul ce-l duc. IARNIK-BARSANU, D.90. Câtă iarbă pe hotară, Nici una nu e amară Ca mama d'a doua oară. DOINĂ 25. F x p r. Viață amară, zile amare = traiu nesuferit, plin de necazuri. Of, ce viață amară! MARCOVICI, C.7. Și eu proastă să nu știu nimic și să-mi fac zile amare. CARAGIALĂ, ap.CADĂ. Pâine amară = agonisită cu multe necazuri, cu multe umiliri. Acesta e cântecul pâinii amare. Cel ce o face nu o are. TOMA, C.V.148. Calea [Moșului era] lungă și amară pită. BĂNIUC, V.154. A răbdat știind că pâinea e peste tot amară. PAS, L. I 77. Când ti-i lumea mai amară = când nu mai ști ce să faci de supărare, de necazuri. Durere amară = adâncă, cumplită. Lacrimi amare = care izvorăsc din cauza unei dureri mari. Lucru vrednic d'amari lacrimi. ZILOT, CRON., ap.HEM.992. Lacrințele curgea amară. SADOVANU, P.221, cf. Ms. (sec. XVII), ap.HEM.992. / Răutăcios. Își arată antipatia lor prin vorbe amare și împungătoare. BALCESCU, M.V.408. Dulce la limbă, amar la inimă. ZANNE, P. III 539. / Care denotă amărăciune sufletească. Mihaiu împăta

prin vorba amară cruzimea [prințului]. BĂLCESCU, M.V.412. Trăsura cea fină și amară dîmprejurul gurei lui se adînci vădit. EMINESCU, N.71. Ironia amară, care străbate din puținele poezii ale răposatului N.Nicoleanu, este mult mai puternică... în Eminescu. MAIORESCU, CR. I 290.

II. A d v. (Numai cu înțeles figurat) Grozav, cumplit. Amar fu bătut de dânsii. P.MAIOR, IST. 174/33. Rănea cumplit și amar. PANN, F.I.43/2. Admitînd chiar, că... cele mai multe ziare și poezii nici nu merită acest nume, - de ce să fie totuși așa de amar combătute? MAIORESCU, CR, I/V. Am să te pedepsesc amar pentru nesocotința ta. ISPIRESCU, L.87. După amar de ironica expresie a lui Pozdychev. GHEREA, ST.CR.II 332. Pe câmp cu potopul iernatic Amar cărașii se luptă. NECULEȚĂ, T.D.12. Și amar îmi jăliu țara patria ce stam să părăsesc. CODRU-DRĂGUSĂNU, C.3. Neptun, el singur, cutremurătorul, s'amar pornit asupra lui. MURNU, D.3. E amar, când te pui împotriva-i, stăpînul olimpic. id.1b.20. Ai să regreti amar că fiul tău rămîne cu educația lui Pintilie. SADOVĂNU, N.F.7. Ai mai spus, Manole... asemenea vorbe neînțelepte, a replicat amar tătaca Leona. id.1b.46. Amar prin noapte vîntul fluera pustiu. BACOVIA, O.77. Și mă dușmănește amar. CAMILAR, N.I 14. Vorbeau între ei și injurau amar, cumplit. DUMITRIU, B.F. 28. Amar se spăimînta. ALEXANDRI, P.P.210. Chiar și : Vai, amar se bucura. MARIAN, SA.286.

III. S u b s t. l. (Numai cu înțeles figurat) Jale, trîstete, neaz. Adul (=iadul) iaste plin de amar și fierbinte. CUV. D.BATR. I m 228. Văm scăpa de acea muncă iute fraților... de amaru și de boală și de suspinare. CORESI, N.28/20. Mare răutate va hi acolo... mare nevoie, mare amar. VARLAAM, C.II 27/2. Acea bucurie, pre urmă au venit în suspinuri și în amar. NECULCE, LIT.II 325/5. Ce amar trebuie să fie în sufletul său și câtă jale în ni

inima sotiei sale ! C. NEGRUZZI, I, 41. Un vis ce își moaie aripa'n amar. EMINESCU, P. 59. Tot omul are un dar și un amar; și unde prinos este darul, nu se mai bagă în samă amarul. CRANGĂ, P. 269. Câte amaruri am răbdat, știu, biata, numai eu ! COSBUC, F. 269. Și-scolo Umblai, un drum ce avea să-mi fie'n urmă Izvor de multe amaruri. MURNU, O. 102. Tata Niculina își tânguia amarul cu bărbatul și copiii. PAS, Z. I, 81. Pentru amarul zilelor toate, cu fruntea'n țărână conacele cad, să crească în glie noul răsad. TULBURE, V. R. 38. Își vărsa amarul și focul într'un mormur neobosit. DUMITRIU, B. F. 113. Paște jalea prin zăvoi și amarul sus pe coastă. BENIUC, V. 158. Vorbind, i se risipise amarul. PAS, L. I 93. De-ar fi fost el un viteaz, Nu mi-ar fi așa necaz; Dar a fost un biet tâlhar Și de aceea mi-e amar ! ALECSANDRI, P. P. 230. Pân' nu-i gusta amaru/1], nu știu ce-i dulcele. ȘEZ. I, 219. Multe amaruri am mai tras. MARIAN. F x p r. A-si vărsa amarul = a-si povesti necazurile; a se tângui, a se jeli. Și-si vărsa amarul și focul într'un mormur neobosit. DUMITRIU, B. F. 113/7. A-si înghiti amarul = a răbda necazurile, a suferi în tăcere. Mult amar am înghitit. ALECSANDRI, P. P. 379. A-si mânca amarul cu cineva = a duce traiu împreună cu cineva. Și se hotărîre ca să nu se mai despartă și să rămâie, să-si mănânce amarul împreună. ISPIRESCU, L. 97. Acultă aici la mine, camarade, că cu mine [plutonierul] o să vă mâncați amarul doi ani de zile. BRĂSCU, V. 8. A-bea tot amarul = a simți toată amărăciunea unei întâmplări ori vieți dureroase. (cf. p a h a r u l a m ă r ă c i u n i i). / (În ocări) Dă-i amarului ! (HAȚEG, în Transilg.), ap. HEM. 995. Își dă amarul pe scaun și pe cleste = bate pe cei din casă de necaz cu scaunul și clestele. PAMFILĂ, J. II. / (Construit cu prep. o u) Cu amar are să-i vină și lui la urma urmelor. ISPIRESCU, L. 27. De ce mai-că m'ai făcut ... , Să trăiesc tot cu amar ? IARNIK-BĂRSWANU, D.

178. / (Din această legătură s'a ajuns la l o c . a d v.) Cu amar = amar, amarnic, strânic. Şi atunci mânîe-se acel împărat cu amaru. VARLAAM, C.272. Vântul game prin codri cu amar. EMINESCU, P. 213. A început a plînge cu amar. CREANGĂ, P.97. Cu amar l-au omorît. ALIUCSANDRI, P.P.118.

2. (Precedat de a t â t(a), c e d e , m u l t) Atâta multime, ce multime, mulţi. Aceşti Domni străini, ce de amar de bani dau pentru vrăjbele cele ticăite a lor ! NECULCF, LET.II, 416/4. Mognessul, văzând pe cucosul său... încunjurat de stăt amar de galite, i-a deschis poarta. CREANGĂ, P.68. Cu cine ții de dumneata... atâta amar de oi ? MARIAN, T.307. Sânt amar de ani, amar ! COŞBUC, F.71. / Un amar de oameni = mulţi. PAMFILK, J.II. / W x p r. Atât (mai rar mult) amar de vreme(sau lume, copii etc.) = mult, foarte mult. N'ai fost pe la dânsul de atât amar de vreme. C.NEGRUZZI, II,202. De mult amar de vreme După el sufletu-mi game. ALIUCSANDRI? P.I 30. Din pricina ta s'a prăpădit atâta amar de lume ! CREANGĂ, P.318. După atâta amar de trudă şi primejdii..., au izbutit să ajungă la gura unei peşteri. id.ib.94. Sprintenă, cum n'a mai fost de amar de vreme, se coboară de pe cuptor. SEVASTOS, N.52. Ce a făcut el, că a câştigat stăta amar de grâu ? MARIAN, S. II 147. (Chiar şi:) Cu ce să hrănescă atâta amar de copil ? RHEGANUL, P.IV 15. Sufletul meu strepezit de torcapele stător nefericiri, amar de vreme lipsit de luminile unui cărmăciu înţelept. KLOPŞTOCK, F.277.

IV. Interj. (Construit cu d e , cu dativul sau a b s o l u t) (Expresie de compătimire, durere sau ameninţare, care se identifică cu) Vai. Se atinsără curând, o amaru, că se sfădiră adinsu ei-si. MOVA, 364/28. Amar celus ce-si uriaşte fratele său ! CUV. D.BATR. II,463. Tot rău şi amar de creştini ! NECULCF, LET.II 219/25. Амар ва фи аелуа, а cărăia inimă im-

pietrită nu simte ! MARCOVICI, D.34/22. Amar mie ! ALECSANDRI, P. II 102. Amar era să fie de voi, de nu eram noi amândoi ! Si cu străjuirea voastră era vai de pielea noastră ! CRĂNGĂ, P.269. Nu te duce fata mea, că-i amar de viața ta ! ȘEZ. V.13. (Adesea repetit sau întărit prin v a i , s i) Oh, oh ! mare nevoie ! vai, vai ! mare greutate ! Amar, amar ! VARLAAM, ap. HFM. 996. Căci popul fată-l vine, Și-i amar, amar de tine ! ALECSANDRI, P. II, 15. Noroc de la Dumnezeu, că era o fată robace și răbdătoare, căci altfel ar fi fost vai și amar de pielea ei. CRĂNGĂ, P. 283. Așa eu numai amar și vai de mine am trăit între oameni. SADOVĂNU, P.M. 67. Vai de el, amar de ea. ALECSANDRI, P.P. 28. O amar, mândră, amar. IARNIK-BĂRSĂNU, D.156. / (Și singur, mai ales după un pron interog.) Hai, mândră, la cununie, Până-i frunza verde'n vie; Dacă frunza s'a usca, Cîn' amar, ne'a cununa. IARNIK-BĂRSĂNU, D. 49.

[Pl.-(III) -ruri. / Și : (alături de formele regulate ale declinării adjectivului) amară (= amare) f.pl. ; (prin apropiere de adj. mare) amari f.pl.]

- Din lat. amarus, -a, -um : vezi. amuar, ital. amaro, v. prov. amar, fr. amer (pretutindeni și ca subst; cf. lat. amara, -orum) pentru cf. sicilian. amaru ad iddu ! amaru mia ! ap.HFM.999.

AMARĂ s. f. (Mar.) Odgon prin care se leagă o corabie; orice funie folosită la legarea mărfurilor de pe un vas. Am întâlnit bricul turcesc, i-am dat amară și l-am remorcat. ION CR. ap. CADR. [Pl. -are.]

-N. din fr. amarre idem.

AMARĂCIOS, -OASĂ adj. Amăriu. [Si : amărăcios, -oasă adj.]

- Derivat dela amări cu suf. -ăcios.

AMARACIUNĂ s.f. (În sens propriu, întrebuintat rar, mai ales la pl.) Însuşirea de a avea gust amar (concretizat) lucru amar. I-a dat să bea nişte amărăciuni, de i se făcuse gura pungă. Bine, răspuns e însfârşit, greu, Ruset, înghitindu-şi într'una amărăciunea gurii;... SADOVEANU, Z.C.321. Expr. Paharul amărăciunii = (pahar cu oţet şu fier, băut în) culmea suferinţelor. Nu voiu fi băut în zadar paharul amărăciunii. MARCOVICI, C.10/3. / (Cu sens abstract) Frunză verde-amărăciune, S'a dus mândra mea în lume. DOINĂ 32. / Fig. (Exprimând în sentiment de) Durere, tristeţe, chin. Iara carele se delungă de Dumnezeu, toate realele şi spurcăciunea şi amărăciunea lucrează şi se chinuieşte. CORNEI, W.15/24. Amărăciune ai semănat, seceră pre din sa răutate (a.1755). URICARIUL, VI,187. Din cupa deasfătării, amărăciunea naşte. ALEXANDRESCU, M.67. Căci atunci leşne în amor credeam şi amărăciunea-i încă nu ştiam. C.NEGRUZZI, II 30. "Chemarea unui filosof"? zise umbra surâzând cu amărăciune,- "foarte bine" EMINESCU, N.62. "Aceştia-s curat sărăcie!"... zise împăratul în sine, plin de amărăciune. CRĂNGĂ, P.262. Îşi pierdu cumpătul, de supărare şi amărăciune. ISPIRESCU, L.27. Noi, în viaţa noastră... am avut grele amărăciuni şi neputeri. SADOVEANU, N.F.28. Am ascultat cu răbdare şi amărăciune darea-de-seamă, a dădacei mele. id.1b.36. L-am auzit pe tata şoptind cu amărăciune şi privind-mă cu milă. id.1b.6. Amărăciunile trăite în stinse zări rămân pierdute. AMACHE DONSKI, O. I 184. Oamenii răsără iar cu amărăciune. DUMITRIU, B.F. 24. Zise cu amărăciune: -Regret... ca... vă văd jignit. id.1b.38. Rizea îşi rugea în el amărăciunea. id.1b.112. Sufletele păcătoşilor petrec în foc, în munci, în dureri, în amărăciuni. ŞEZ. III 238. / Răutate. Gura-i plină de amărăciune. DOSOFTEIU, P.S. 33. / (Exprimând o stare sufletească) Indignare împreunată cu tristeţe. Cele 70 de poezii ale lui Eminescu [cu] adâncă lor melancolie şi... amărăciunea lor satirică. MAIORESCU, CR. II 214. [Pl.-ciuni.]

-Derivat dela amări cu suf

AMARALA s.f. v. amăreală.

AMARALUȚA s.f. (Bot.) (Cicendia filiformis). Mică plantă ierboasă din familia gentianaceelor, cu mici flori galbene-aurii; crește prin locuri umede, prin păduri, conține un suc amar cu proprietăți tonice; se mai numește și amăruță. PANTU, PL². [Pl. -luțe.]

- Derivat dela amăreab cu suf. -uță.

AMARANT s.m. (Bot.) (Copifera bracteata) Arbore din familia leguminoaselor originar din America de Sud, cu lemn fin, de culoare violacee, cu structură compactă și fină, folosit pentru obiecte ornamentale. Din el se extrage esența de terebentină sau, sub formă brută, se mai numește balsam de copahu. ENCICL.R. I 135.

- N. din lat. amarantus.

AMARANT² s.m. (Bot.) v. amarantă.

AMARANTA s.f. (Bot.) = stir (după BARCIANU) bănuți. [Pl. -rante.] și : amarant s.m.]

-N. din fr. amarants idem.

AMARAT, -A adj. (Invechit) v. mărat.

AMARATACIUNEA s.f. (Bot.) (Senecio sarracenicus) Plantă ierboasă din familia compositeelor, cu flori galbene mirositoare, îngrămădită în vârful tulpinei; crește prin locuri umbroase și umede din pădurile subalpine și pe lângă pâraie; se mai numește

si u l i e n d r u - d e - m u n t e. PANTU, PL². [Pl.-tăciuni.]

- Derivat dela amărat cu suf.-(ă)ciune.

✓ / ✓
AMĂRĂLA s.f. I. I. = amărîre.

2. Înşuşirea de a fi amar, gust amar, amărăciune. Amă
reala acestui pelin nu-mi pare a fi naturală. / Amăreala vinuri-
lor = boală microbiană a vinurilor, manifestată prin gustul lor
amar. LEV. TEHN. / F i g. În inşele desmierdări aflăm şi ceva amă-
rală. KLAHN (a.1784), ap.HFM.1021. Nu e nici o dulceaţă să nu
fie urmată de amăreală, nu e nici un suiş fără coborîş. RETEGANUL,
P.IV 62. / (Gsm C o n c r e t i z a t) Om amărit, slab. Că bă-
diţa-i mititel, N'ascultă boii de el; Si bădiţa-i amărală. Ară-o
delmită" ntr'o vară. VICIU, S.GL.

II. (Bot.) (Polygata vulgaris) Mică plantă ierboasă
din familia polygalaceelor, cu flori albastre sau rozee, mai rar,
albe; creşte prin fâneţele uscate, prin locurile nisipoase dela
câmp, coline şi din munţi; se întrebuinţează contra afecţiunilor
pulmonare din cauza proprietăţilor sale tonice şi expectorante,
îndeosebi specia Polygata amara; se mai numeşte şi : i s r b ă
l ă p t o a s ă, s e r p a r i ţ ă, s o p â r l i ţ ă.

[Pl.-rele. / şi :(dial.) amărăla s.f.]

- Derivat dela amări cu suf.-eală.

✓ / ✓
AMĂRUL,-ŢA adj.,s.f. I. A d j. Diminutiv al lui amar.

Puţin amar.

2. S.f. (Bot.) = amurar LB, cf. BARCIANU. [Pl.(2)-rele.]

- Derivat dela (1) amar cu suf.-el.

✓ / ✓
AMĂRŢ,-ŢAŢA adj. v. măreţ.

AMARI¹ vb. IV. I. T r a n s. (Despre gust, în opoziție cu i n d u l c e i) A face ceva să aibă gust amar. Treaverile amărăsc vinul. ECONOMIA 162. / A b s o l. Apa de în ceriu... înălbește și negrește, rușează și mohorește, îndulcește și amărăște. CORESI, ap. HEM. 1023. / R e f l. (mai rar) i n t r a n s. A deveni amar. Ciorba s'a amărit de tot. Ce-a fost verde-a ves-tejit. Ce-a fost dulce-a amărit, Ce-a fost vesel s'a mahnit. ALHC-SANDRI, P.P. 336.

II. F i g. I. T r a n s. A produce amărăciune în sufletul cuiva. Am cutezat a amări... tare pe părinții mei. DRAGHICI, R. 86/4. Dorule, m'ai amărit. IARNIK-BĂRSANU, D. 137. / A necăji pe cineva, a-i face viața amară. Amăriră ei în pustie. CORESI, PS. 213. Am ascuns boala ca să nu amărăsc pe Olimpia... CALINESCU, H.C.I 100. / (Complementul este viața, traiul, zilele) până când cu-atâta jele s'amăriți zilele mele? KONAKI, P. 93. Of! Mi-ai amărit viața, copil neruginat ce ești! Un frate al meu și un fiu al său fac tot... ce trebuie ca să-mi amărească viața. SADOVEANU, N.F. 33. / A b s o l. Bura îndulcește, gura amărește. ZANNE, P. II 169.

2. R e f l. A se mahnii, a-și face sânge rău. Dacă au venit această veste... mult s'a amărit Nicolai-Vodă. ACȘINTI URI-CARIUL, LIT. II, 175/28. De ce tă căinești băiețele, și te amărăști? ISPIRESCU, L. 314. Nu mai zise nimic și se amări și mai tare. DUMITRIU, R.F. 113. Coasa'n cuiu a ruginit, și eu, maică, n'am venit; Tare ti-i fi amărit! IARNIK-BĂRSANU, D. 197. / (Urmă de prep. c u) Da ce stau eu, să mă amărăsc cu gânduri pocite? ODOBESCU, ap. TDRG / A duce o viață amară, un traiu ca vai de el. Amărăsc = tigoresc = afflictam vitam duco. LB. "Sânteți sănătoasă?" - "Iacă, mă amărăsc și eu pe aici, pe lângă casă". SLAVICI, ap. TDRG. H x p r. A-și amări inima (sau traiul, viața, zilele) = a-și face amare inima, traiul, viața, zilele. Dulce maică, dragi surori... Stergeți voi la-

erimile, Nu vă amăriți zilele ! IARNÍK-BÂRSWANU, D.193.

[Prez.ind. amărăsc. / și : (dial.) amări vb.IV.]

- Din lat. amarire (= amarecere).

AMĂRIE s.f. (Puțin întrebuințat; probabil creație personală) Amărăciune. și tot plâng cu amărie După scumpa mea moșie. ALIUSANDRI, T.1514.

AMARILIDŢU, -ŢE adj., s.f. (Bot.) (Plantă) din familia amarilidaceelor.

-N. din fr. amarillidées.

AMĂRIME s.f. = amărăciune. În [vinurile] cele roșii căutăm floare, tărzie, și amărăciune amărima în acele ce le fac Moldovenii pelinuri. IONESCU, C.195/22. / F i g. Fi în foamete și amărima flămângerii fiind, el le zicea, să mănânce câni. CANTEMIR, HR.256. [Pl. (rar) -rimi. / și : (dial.) amărima s.f.]

- Derivat dela amar cu suf. -ime.

AMĂRIE s.f. Faptul de a amări. Câtă sinceră frăție adușese el cu sine ! Și răsplata ? Amărirea care sufletu-i apasă. EMINESCU, P.92. [Pl. -rări.]

- Abstract verbal al lui amări.

AMARIT, -A adj., s.m. și f., adv. (Întrebuințat mai mult f ig.) I. A d j. l. Care a amărit, a devenit amar. Ce mai pui la masă smântâna asta amărită ? / F i g. Împrejurul gurei mus-

culoase se vedea o dulceată amărită de îndoeli. FMINESCU, N.52.
 / Cuprins de amărăciune sufletească. Copila-i amărită. C'a să fie
despărțită De Moldova mult iubită. ALECSANDRI, P. II 51. Inima mi-e
amărită! id. ib. II 100. Ei sunt amăriți de vorbele-ți aspre. ODO-
BESCU, III 271. Moșneagul, fiind foarte amărit... cernă fata.
CRANGĂ, P. 285. Cum era de cătrănită și amărită..., suflă văpăie
din gura ei cea spurcată. ISPIRESCU, L. 26. Omul părea amărit. DU-
MITRIU, B. F. 110. Rămân amărit și bătrân. BĂNIUC, V. 141. = (Despre
fapte, păcate, traiu, zile etc.) Nesuferit, apăsător. Ale noastre
păcate, ceneșu puse înaintea ochilor noștri, mai vârtoase și mai
mai amărite să le cugetăm. CORESI, N. 9/4. Nu știu ce înfricoșă-
toare presimțirea a unui traiu viitor amărit și chinuit au venit
și au sfâșiat biata sa inimă! C. NEGREZZI, I, 28. Niște zile amă-
rite, Necăjite și tărite. ZANNE, P. II 536. Tata a privit în ju-
ru-i trudnic... păstrând câteva clipe o tăcere amărită. SADOVEA-
NI, N. F. 13. Oricât as/i avea, nu poate plăti zilele amărite pe care
le-am trăit mai înainte. id. ib. 17. Ț să mi imputinați amăritele zi-
le ce mai am de trăit. id. ib. 33. Măi Iliuță... tare-i grea și amă-
rită viața noastră! id. ib. 69.

2. (Despre oameni) Sărman, prăpădit. Ce va a
mai face de-acia, amăritul om? VARLAAM, C. 14/2. (și despre lu-
cruri) Frau între ei [scopiti] și bogati și săraci, cunoscându-i
pe unii și pe alții după livrelele și șepcile lor, unele stră-
lucitoare, altele amărite. PAS, Z. I 224. / S u b s t a n t i v a t.
Ce-si zis, amărite? ȚICHINDEAL, F. 99. (Ca ocară) Amăritule! /
) Complinit prin prep. d e urmat de cuvântul la care se referă)
Jăluiaște amu amăritul^u de om! CORESI, ap. HEM. 789. Când gândesc,
amăritul de mine, că am să mă întorc iar la dînsa acasă, îmi vine
să turbez! CRANGĂ, P. 122. Vai, săracele de noi, amăritele de a
noi..., se va fi mînat împăratul pe noi! RĂTEGANUL, P. II, 24.

Dimpreamă cu ei venea un slujbaş și un amărit cu toba după gât.
 PAS, L. I 138. / Și prin prep. a m. d e (= al-de). Ah, amărita'n
de mine! GORJAN, H. I 73/12. (cf. "săraca'n de mine!"). / Om amă-
rit = om uscat, de care nu se mai prinde carnea. ȘEZ. II, 126.

II. A d v. Amarnic, cu amar. După puține zile, mazi-
lia îi sosi, fără veste, negândită, și amărit i se vesti. ZIIOT,
 CRON., ap. HEM. 1030. Se luptă, se războesc amărit... Doi pe loc
s'au omorât. PANN, H. I, 40'1.

- Participiul lui amărit cu valoare de adjectiv.

AMĂRÎTOR, -OĂRN adj. Care amărăște. Rod tăpos și amari-
toriu (m â n i o a s ă CORESI, i m d ă r ă p t n i o PSALT.
 1651). DOSOFTEIU, PS., ap. HEM. 1020. [și : (învechit, dial. amări-
rea tōriu adj.]

- Derivat dela amărit cu suf. -(i)tor(-toriu).

AMARITORIU adj.m. v. amăritor.

AMĂRÎTURA s.f. (învechit) Amărăciune. Nu năspireți inimile
voastre ca întru amărătura (m â n i e CORESI). DOSOFTEIU, PS., ap.
 HEM. 1021.

AMĂRIU, -ÎN adj. Care are gustul puțin amar, care pro-
 duce o senzație ce seamănă cu amărăciunea; cam amar, ceva amar.
Vinul pregătit cu pelin are un gust amăriu. HEM. 1031. Pe gât sim-
ți un gust de rugină, amăriu, coclit, putred, cald, până ce se
întinse, în toată gura lui ară, o umezeală crudă și sărată. DE-

MAVRANCA, S.152. Dulce ți-i gura, mândruță..., Că-i ca struguru [1] din vii : Nici dulce, nici amărie; Numai cum îmi place mie. MANDRESCU, L.P.100/7. / F.1 g. Chinuitor. Jale amărie. ALEXANDRI, P.III,506.

- Derivat dela amar cu suf. -iu.

AMARNIC, -Ă adj. (Întrebuințat numai f i g.). Neîndurat, rău, grozav, strasnic. Să moară... de foame... această... amarnică noapte. DRAGHICI, R.42/24. Când am slobozit pistolul în tine, nu știu ce putere străină și amarnică îmi împingea mâna. C.NEGRUZZI, I,23. Iarna, de gerul cel amarnic, trăsnea grinda în odae. H. MINESCU, N.41. - Am trecut prin toate umilințele amarnici. MACHDONSKI, O.I,217. În fiecare zi ce trebuie să vie, ea aștepta lunșile, amarele clipe, amarnicul chin al muștrării. SADOVIANU, M,125. Să revenim să privim rodul amarnicei munci. TOMA, C.V.340/4. Dar au să ne pui la amarnică treabă. CAMILAR, N.I 13. N'ai cunoscut... decât... truda amarnică și răsplata sudalmă. DEȘLIU, G. 53. / m (Despre ființe sau personificări), Amorul... la loviri este amarnic. KONAKI, P.3. D'apoi că și'neata, drept t'oiu spune c" amarnică vită de cal mai ai !.... numai cât îi iapă de cele din țara Herapulului și-i amarnică ce-i drept. HOGAȘ, M.N.188. / (Superstiție) Cel ce n'are lumânare... la moarte, moare ca un câne... și trebuie să fi fost amarnic om [în viață], de l-a lipsit cel de sus de lumină. ȘEZ. III, 115. / Ironie. Amarnici is cavalerii din ziua de astăzi. ALEXANDRI, T.1154. Zău, nu sugesti Buzilă ? Da amarnic mai esti la viață ! ORWANGA, P.253. / (Învăchit) (Vrednic de mlă, amărit. Darie, cainicul și jalnicul ! Amarnicul de mine, Darie împăratul, scriu la tine cinstițu și marele Por împăratul. ALEXANDRIA, 77/18. / m (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Amarnic m' s

lovit în avere și în cinste. CREFANGĂ, A.158. Nenorocirea astăzi amarnic mă izbește, Soție, fiu, nimica eu nu mai am de ieri!
 MACEDONSKI, O.I.249. S'au sgârlat așa de amarnic, cât se umpluse tot de sânge. SBIWRA, P.9. Geialaiți... nu încetează de a tot plesni amarnic din harapnice. MARIAN, SWF I 32. Dacă [I. Cepelac] mergea pe un drum, să zicem spre răsărit, vântul îi sufla în față, bătea amarnic dinspre răsărit. VISSARION, B.94. Sunt fiul unui neam sărac ce s'a luptat amarnic pentru pâine. BĂNIUC, V.111. ... Nie [locomotivele] trag la deal, străduindu-se amarnic, un tren lung de zeci de vagoane,))) BOGZA, C.O.170. Carele erau mici și scârțâiau amarnic. DUMTRIU, B.F.97. În alte împrejurări, o stare netrebnicie ar fi fost plătită amarnic de făptaș. PAS, L.I 109. ... Tunurile vufiau mai amarnic odată cu înălbăstrirea zărilor. CAMILAR, N.1230. La un loc se grămădeau și amarnic mai cântau. THEODORSCU, P.P.264. S'a înșelat amarnic. / (Urmă de prep. d e pentru potențarea unui adj.) N amarnic de zgârcit.

Cuvântul apare în literatură numai la sfârșitul sec. XVIII. Totuși se găsește la MOXA, 347/12 forma marnic: O, marnică neascultare !.

- Derivat dela amar cu suf. -nic.

AMĂRNICIT, -Ă adj. (Mold., fsm.) = amarnic. Un vânt amărnicit. DICT.

- Derivat dela amarnic cu suf. -it.

AMAROIU, -OAIU adj. = (SMIAJ) amaru. VAIDA. [și: (Tara Hațegului) amăronu adj. = cam amar. REV. CRIT. III 86.]

- Derivat dela amar cu suf. -oiu (-onu).

AMARTOL s.m. (Regional) Haiduc. Niste răi smartoli și tâlhari. BOGDAN, GL. [Pl.-toli.]

-N.din n.gr.

"inarmat".

AMARUIU, -UIU adj. = amăruj. Muce dintr'o frunză amăruie.
LESNIA, A.16.

- Derivat dela amar cu suf. -uiu.

AMARUNT adv., adj., s.n. v. amănunt.

AMARUNȚA vb. I. v. amănunți.

AMARUNȚEL (Numai în legătură cu prep. d e, în) L o c. a d v.
De-amăruntelul = de-a fire'n păr, cu minuțiozitate. Cercetându-l
de-amăruntelul, au aflat floarea în tureasca ciubotei. SBIŢRA, P.
101,34. Cercetați lucrurile de-amăruntelul. CONTEMPORANUL, IV
503. [și : de-amănuntelul.]

- Derivat dela amărunt cu suf. -el.

AMARUNȚI¹ vb. IV. v. amănunți.

AMARUNȚI² vb. IV. v. mărunți.

AMARUNȚIME s.f. v. amăruntime.

AMARUNȚIRE s.f. v. amăruntire.

AMARUNȚIT s.n. v. amănuntit.

AMARUNȚIT,-A adj. v. amănuntit.

AMARUȘ s.m. (Bot.) = călin. [Pl.-ruși.]

- Derivat dela amar cu suf. -uș.

AMĂRUȚ,-A adj. și s.f. I. Diminutiv al lui amar. Putin amar, cam amar. Vinul acesta e amăruț.

II. (Bot.) I. S.f. = amărăluță. PANTU, PL.²

2. s.f. = iarba gărei. id. ib.

- Derivat dela amar cu suf. -uț.

AMASĂ s.f. (Mold.) Un fel de cocoduşă timpurie. DICT.
[Pl.-amase./ Și : amansă s.f.]

AMASURAT,-A adj. (Mai ales în Transilv.) Potrivit (cu), adaptat (la), conform (cu), pe măsura (cuiva), corespunzător. Spre scopul acesta se alege o boată groasă... și amăsurată după feciorul care are să joace cerbul. DENESUS IANU, T.H. 269. ... Caracterul unui popor e modul original și propriu numai lui de a-și manifesta, prin fapte, impresiile lumii exterioare, amăsurat al-cătuirii lui fizice și morale. HOGAȘ, DR. II 181. Acuma i-a adus amăsurat făcăduinței, pe fiul său. ȘWZ. ap. CADH.

- Derivat dela măsurat cu proteza lui a - .

AMATIE s.f. (Învechit) Ametist. DHLR. II 544. [Pl.-tii.]

AMATOR, -OARE adj. Căruia-i place ceva, care are predilec-
 ție pentru ceva, care caută ceva cu pasiune. În țara noastră sunt
mulți sportivi amatori. / (S u b s t a n t i v a t) Iubitor
de muzică diletant. M. POPOVICI, D.M. Trupa de amatori făcu un
mare fiasco. C. NEGRUZZI, I, 341. Doamna mea, pentru un amator,
lucrarea D-tale este minunată. CARAGIALE, T. I, 101. În ce privește
peșcitul, tata era un amator călduț. SADOVHANU, N.F. 51. Asta dă
esefistului mai multă libertate de a se mișca și o siguranță în ge-
neralizări, pe care n'e are sâmplul amator. CALINESCU, I. 7. De
veți întreba pe oricare țărâm colhoznic din Uniunea Sovietică dacă
dacă ar vrea să-și schimbe situația cu situația celui mai instă-
rit fermier american, nu veți găsi amatori pentru așa ceva. M.T.
 MACAROVA, SIST. 8. Probele sunt exclusiv rezervate amatorilor. Ca-
litatea de amator... va fi garantată de gruparea pe care o repre-
 zintă. COD. AT. L. 14. A fost construit un palat al pionierilor, a-
vând o sală spațioasă, o bibliotecă și o sală de lectură, nume-
roase camere pentru cercuri de amatori, laboratoare pentru tinerii
naturaliști și tehnicieni precum și un centru sportiv. SCÂNTEIA ,
 1951, nr. 1954.

AMAUROTIC s.n. (Med.) Bolnav de amauroză. / (Cu funcția
 a d j e c t i v a l ă) Idiotie amaurotică = cretinism, datorit
 insuficienței tiroidiene. DICT. [Pl. -rotici.]

- N. din fr. amaurotique idem.

AMAUROZA s.f. (Med.) Boală de ochi (cauzată de sifilis,
 alcoolism etc.) care începe prin orbirea de noapte și merge pâ-
 nă la distrugerea nervului optic și orbirea totală.

- N. din fr. amaurose idem.

AMAZOANĂ s. f. 1. (Mitol.) Femeie dintr' o gintă de război-
nice, care nu admitea niciun bărbat între ele. Amazoanele, ves-
tite în vitejie muieri. CANTEMIR, HR. 59/7. Emilia, o amazoană
napolitană. CODRU-DRAGUȘANU, C.88. Și nu va sfârși anul până 2
marf cetăți vor fi silite a să smeri și a primi semnul acei a-
mazoane. F.N.21. O crăiasă amazoană de ostaș, cu ochii ascuțiți
căutându în flosul ei va trimite multime de oaste și să va apuca
de o mare bărbăție. id.44. Unii făcătoare să gătească o mare zeas-
tre mostenirile ei, unde face o cumpărare de mare preț, și-i să
cuvine a face, ca o amazoană și alta Iudith biruindu pre musulma-
nul (sic) Oloferiu. id.45. Amazoanele acestea erau niște muieri
viteze, care nu vreau să știe de nimeni. ISPIRESCU, ap.CADĂ. Prin
șiruri s'azvârle-amazona Camilla. COSBUC, AN.223. / Femeie care
umblă călare, care face călărie (mai ales când e îmbrăcată într'
un costum anume pentru călărie) Era îmbrăcată ca amazoană. CA.PE-
TRESCU, T. II, 367. O amazoană zugrumată într' o jachetă [la circ].
KLOPŠTOCK, F. 297. [Pl.-zoane. / Și : amazoană s. f.]

-N. din fr. amazone idem.

AMAZONĂ s. f. v. amazoană.

AMAZONIT s. n. (Min.) Varietate de microclin sau feldspat
de culoare verde, care se folosește ca piatră semiprețioasă. LEX.
TWHN. [Pl.-nite.]

-N. din fr. amazonite idem.

AMAZUCHIU s. m. (Bot.) v. asmățui.

AMBAC s. n. (Rar) 1. Tăbliță, placă de scris. CADĂ. /

F x p r. A pune ambacul pe cineva = a bănuî pe cineva. CIAUȘANU,
V.

2. Socoteală. CADR.

[Pl. -bace.]

- Din n. gr.

idem.

AMBALĂ vb. I. T r a n s. și r e f l. I. T r a n s. (Despre mărfuri) A împacheta, a înfășura și lega (marfa) în pânză groasă, pentru transport. Cumpărătorii de lână o spală, mai înainte de a o ambala pentru a o expedia în Austria. I. IONESCU, M. 395. / A pune într' o cutie (de scânduri). * Un tapiter ambala pianul [1]. VLAHUȚĂ, D. 241. /

2. F i g. Numai r e f l. (întrebuințat de cei deprinși cu franceză). (Despre cai) A-și lua vânt, a scăpa. a nu-l mai putea ține în frâu. Caii s'au ambalat la fugă nebună și au răsturnat căruța. / (Despre oameni) A se lăsa, a fi cuprins orbeste de un val de pasiune (mânie etc.), a se iuți, a se aprinde, a se mânia. Iancule, bagă de seamă, nu te ambala. DELAVRANCEA, S. 119. / (Despre mașini rotitoare) A trece peste turajul obișnuit într' o măsură care să o pericliteze prin forțele centrifuge. Motorul automobilului s'a ambalat.

-N. din fr. emballer idem.

AMBALAJ s. n. I. Acțiunea de a ambala, de a împacheta ; ambalare, împachetare. Ambalajul zahărului trebuie făcut imediat.

2. Material care servește la împachetarea și închiderea ermetică a produselor fabricate cu scopul păstrării, manipulării sau transportării lor dintr' un loc în altul. LEX. TEHN., EVID. CONT. 224. Ambalajul poate fi : pânză, lăzi, butoaie etc. PANTU, C. C. 288. Pe scândura învechită învelită în hârtie de ambalaj, sunt expuse trei fotografii. CAZIMIR, GR. 29. Realizări din vânza-

rea ambalajului recuperat. LEG. EC. PL. 381. Să se găsească acolo personal suficient, care să pregătească din timp ambalaje,...
 SCÂNTEIA, 1947, nr. 753. Ambalaje de investiție = denumirea unui cont în contabilitatea normată. LEG. EC. PL. 345.

3. Modul de împachetare a mărfurilor în vederea transportării dintr'un loc în altul. LEX. TEHN.

[Pl. -laje și, mai rar - lajuri. / Și : ambalagiu s.n.]
 FN. din fr. emballage idem.

AMBALARE s. f. l. Acțiunea de a ambala, de a împacheta; ambalaj (1). Ambalarea coletelor a fost făcută cu grijă.

2. Trecerea unei mașini rotitoare peste turația nominală într'o măsură, care să o pericliteze prin forțele centrifuge.
 LEX. TEHN.

[Pl. -lări.]

- Abstract verbal al lui ambala.

AMBALAT s. n. Ambalare. Ambalatul mărfurilor s'a terminat.
Pânză de ambalat.

- Abstract verbal al lui ambala.

AMBALAT, -Ă adj. l. (Despre mărfuri) Împachetat. Magiunul ambalat cu grijă a ajuns bine la gara de destinație.

2. F i g. (Despre oameni) Înlăcărat, entuziasmat, pasionat, pornit. Prietenul meu era tare ambalat în timpul discuției.

- Participiul lui ambala cu valoare de adjectiv.

AMBĂR s. n. v. hambăr.

AMBARASANT, -A adj. (Frantuzism) Care incurcă, care pune în incurcătură. O întrebare ambarasantă.

- N. din fr. embarassant idem.

AMBARASAT, -A adj. Adus în incurcătură., incurcat, perplex. Acuzatorii erau mai ambarați decât acuzații. MAIORESCU, D. II 230.

- N. din fr. embarassé idem.

AMBARCA vb. I. v. îmbarca.

AMBARCADER s.n. (Mar.) Locul (punte, chei) de unde se îmbarcă mărfurile și călătorii pe un vapor. Cf. d e b a r - c a d e r. [Pl. -dare.]

- N. din fr. embarcadere idem.

AMBASADA s.f. 1. Misiune diplomatică pe lângă guvernul unei țări străine; solie.

2. Misiune statomnică a unui stat pe lângă guvernul altui stat. Republica populară chineză are o ambasadă la București. / Funcționarii misiunii. ... Ambasada germană din Moscova mi-a refuzat viza pasaportului. SAHIA, U.R.S.S. 213. / Clădirea în care e instalată misiunea. Trăbile mele se desregulară în ambasadă. C. NEGRUZZI, III 466. [Pl. -sade.]

- N. din fr. ambassade idem.

AMBASADOARE s.f. (Rar) Soție a ambasadorului. [Pl. -oare.]

- Femininul lui ambasador.

AMBASADOR s.m. Reprezentant(ă) de prim rang al unui stat pe lângă guvernul altui țtat; sol, trimis. Ambasadorele... să fie ascultat și liber de a apăra... drepturile țării (a.1869). URICARIUL, I 184. [Un francez] care a fost mai apoi ambasador în Anglita. C.NEGRUZZI, I,178. Adevăratul rol al trupelor americane... este desvăluit... în caracterizarea relațiilor dintre ambasadorul american și însărcinatul cu afaceri britanic. SCÂNTHIA, 1951,2178. / (Întrebuințat și în forma feminină) Orice persoană purtătoare a unui mesaj. Am luat cunoștință de vorbele trimise prin ambasadoarea d-tale. [Pl.-dori.-doare. / și :(învechit) ambasadore s.m.]

- N.din fr. ambassadeur idem.

AMBER s.n. v. ambră.

AMBETA vb.I. (Frantuzism) T r a n s. și r e f l. A (se) plictisi, a agasa pe cineva. Pröblena aceasta mi-a căzut peste cap fără veste. Ce să-ți spun ? Mă ambetează. [Prez.ind. ambetez.]

- N.din fr. ambéter idem.

AMBI,-ă adj. Amândoi, imbi. (De obicei articulat, iar substantivul pe care-l determină, nearticulat) Meleți înfipse ambi pinteni în coastele armăsarului. C.NEGRUZZI, I,42. Capul și mână aparțin în mod natural aceluiași organism, ambele având nevoie una de alta. URSAN, I.11. / (Mai rar, nearticulate amândouă) Toți provincialii de ambe sexe năvălesc la dânsul. C.NEGRUZZI, I 239.

- N.din ital. amba idem.

AMBIANT, -Ă adj. (Despre un corp gazos) Care circulă împrejur; (altfel) înconjurător, impresurător. O astfel de pierdere a memoriei de fixare... aduce cu sine o desorientare completă a individului, în timp ce și în mediul ambiant, și chiar relativ în propria sa persoană. PARHON, B.78. / F i g: Atmosferă ambiantă = lumea în mijlocul căreia trăsește cineva.

-N. din fr. ambiant idem.

AMBIANȚĂ s.f. Mediul, în care trăiește cineva, mediul moral, social sau material care îl înconjoară. Ambianța socială creiază opinia publică. A fost o excursie minunată, într-o ambianță foarte plăcută. Ambianța politică din apus i-a permis lui Hitler actul de la München. [Pronunt. -bi-an. / Pl.-anțe.]

- N. din fr. ambiance idem.

AMBIDEXTRU, -A adj. (Franțuzism) (Care se slujește și de mâna stângă cu aceeași înlesnire ca de cea dreaptă. (Uneori substantivizat) Un ambidextru.

-N. din fr. ambidestre idem.

AMBIGEN, -Ă adj. (Gram.) (Cu forme) de amândouă genurile; neutru. Substantive ambigene în limba română sânt cele care au la singular formă masculină, iar la plural formă feminină, de. ex. "ac", plur. "ace".

-N. din lat. ambigenus -a, -um.

AMBIGUU, -UĂ adj. Care se prezintă cu mai multe înțelesuri, echivoc, în doi peri, îndolnic. [Cățelul] venea lângă zăvod, îl măsura cu un ochi ambiguu... GALACTION, O.I 303.

- N. din lat. ambiguus -a, -um idem.

AMBIGUITATE s.f. Lipsă de precizie, echivocitate. Mai generală însă este cetirea "a supra b; c supra d; e supra f", căci nu prezintă ambiguitate nici într'un caz. CULIAN, A. 46. Nu putem aştepta stil bun de la un autor, căruia i-am arătat... un sir atât de mare de... ambiguităţi limbistice. MAIORESCU, CR. III,161. Întru salvarea lui Avenarius intervine însă aici ambiguitatea cuvântului : experienţă. LENIN, MAT. EMP. 17. [Pl.-tăţi.]
 -N.din fr. ambiguïté idem.

AMBIT s.n. (Regional) Un fel de coridor al casei, verandă. COMAN, GL. [Pl.-te.]

AMBIŢ s.n. v. ambitiie.

AMBIŢIE s.f. Dorinţă arzătoare după glorie, mărire, putere, onoruri, distincţii, dregătorii; dorinţa de a i se recunoaste public valoarea personală. Rămăşiţe a acelor viteji osti ce muiaseră ambiţia Polonilor. C.NEGRUZZI, I,30. Ambiţia lor... nu mai pretindea decât nota mediocră necesară pentru a dobândi certificatul. SADOVIANU, N.F.137. De-ambitiuni deşarte [Lara] sătul e... MACHDONSKI, O.I,260. Era ceva de mirat, de unde atâta ambiţie într'un copil aşa de mic. CONTEMPORANUL, III 657. Nu am ambit,domnule, când e vorba la o adică, de onoarea mea de familist. CARAGIALĂ, T.II,6. Deci, nu cinstea şi inima lui Bades îl turburau pe Constantin, ci... oarecare ambiţie de soldat. GALACTION, O.I 141. Titu Maiorescu nu a vădit nici un moment ambiţia de a construi o ştiinţă a literaturii. VITNER, CR.23. [Pl.-bitii, -bitiuni, -bituri. / Şi : ambitiune s.f., (argou, fam. ironic) ambit s.n.]

- N. din fr. ambition idem.

AMBIȚIONĂ vb. I. T r a n s. și r e f l. I. T r a n s.

1. A râvni cu pasiune, a umbla cu mare râvnă după ceva, a-și face o ambiție din ceva. Înălțimea voastră se va ambiționa să rădăce un neperitor trofeu (a.1774). URICARIUL, I 178/22. Boierii... începură a ambiționa domnia. C.NEGRUZZI, I,273.

2. A deștepta în cineva râvnă spre măririi ori spre distingere personală. Cuvintele tale l-am ambiționat.

II. R e f l. Fam. A se încăpățâna, din ambiție. S'a ambiționat să ajungă până sus pe munte și a răcit.

[Prez.ind. ambizionez.]

-N.din fr. ambitionner idem.

AMBIȚIOS,-OASA adj. 1. Care râvnește măririi,onoruri, demnități, distincții personale. Ambițioasele planuri a ungurenitului Român Matias Corvin, C.NEGRUZZI, I 193. Fra un om foarte cumsecade și mai ales muncitor și ambițios. CALINESCU, F.O.I 85. / (S u b s t a n t i v a t) Un ambițios. / Care râvnește a fi, în societate, om onet și la înălțimea răspunderii ce și-a luat sau care i-a fost dată.

2. (Intrat în popor) Iute la fire, aprig. Ambițios = îi cumu-i focu, îi cumu-i chiperiu. ȘEZ.II 72.

-N.din fr. ambitieux idem.

AMBIȚIUNE s.f. v. ambitie.

AMBITUS s.n. (Maghiarism,regional) Coridor, culuar,tindă, verandă. LB.; ambit.

- Din magh. ámbitus idem.

AMBÓN s.n. (Invechit) v. ambon.

AMBLĒMA s. f. v. amblemă.

AMBRĂ s. f. (Min.) 1. Chihlimbar. Să scoată de acolo
mărgăritari, ambre și cureale, pentru ca să-și facă niște podoa-
be. CRITIL și ANDRONIUS, ap. HEM. 1039. Insulele se înălțau cu
scorburi de tămâie și cu prund de ambră. EMINESCU, N. 66. /
 F i g. Căci plină sunt de vierșu-ți ca un vas și ca un fagure de
ambra mierii. TOMA, C. V. 206. / (Precedat de prep. d e, în expre-
 sia cu funcțiune adjectivală) De ambră = (probabil) de culoarea
aurie a chihlimbarului. În cupe vin de ambră. EMINESCU, p. 116.

2. Substanță ceroasă, de culoare brună cenușie cu mi-
 ros de mosc, provenind din calculii formați în intestinul fi-
 setrului (casalotului) și prezentându-se ca masă neregulată, care
 ajunge până la câteva kilograme; în stare diluată se întrebui-
 tează la prepararea parfumurilor. LEX. TEHN., cf. ENCICL. R. I 138.
Esticluță de 10 dramuri esenția amber (a. 1772). FURNICĂ, I. C.
 31.

[Pl. ambra. / Și : amber s. n., (suspect, învechit) ambru
 s. n. (BOLINTINEANU, ap. RUDOL, XVII 381. Se scoală sub coame de
ambru.]

- N. din fr. ambre idem.

AMBRALI vb. IV. (Regional) R e f l. A se împăca cu ci-
 neva. COMAN, GL. [Prez. ind. ambrălesc.]

AMBRANȘAMENT s. n. Linie ferată secundată care se rami-
 fică dintr'o linie principală. Pentru linia ambrășamentului
[de tramvai] va fi necesar un fir de contact special [la schim-
barea automată a acelor.] ENC. TEHN. 198. [Acul,] nu este depla-
sat decât pentru trecerea vagonului către ambrășament. ib.

[Pl. -mente.]

- N. din fr. embranchement idem.

AMBREIA vb. I. T r a n s. (Mec.) A face legătura între motor și diversele piese pe care trebuie să le pună în mișcare; a realiza cuplarea a două mecanisme folosind ambreiajul. LEX.TEHN. Apoi trase capul înăuntru, ambreia - și camionul... trecut prin fața lui Maței. V.ROM.1950,nr.11. Victoras se urcă sus și ambreia. id.ib. Se spune că în acest caz mașina este ambreiată. SOA-RE, MAȘ.167. [Prez.ind. ambreiaz.]

- N. din fr. embrayer idem.

AMBREIAJ s.n. (Mec.) 1. Faptul de a stabili legătura între un motor și piesele pe care trebuie să le pună în mișcare. Manevra prin care se realizează cuplarea a două mecanisme folosind ambreiajul; ambreiere.

2. Piesele sau organul prin care se stabilește această legătură. Piesă sau dispozitiv care permite solidarizarea temporară a două mecanisme. HNC.TEHN. Ambreiajul la automobile = piesă plasată între motor și schimbătorul de viteză, care stabilește sau suprimă după voie legătura dintre motor și roțile vehiculului, făcând astfel posibilă pornirea și oprirea automobilului, fără a opri și motorul, totodată servește și la schimbarea vitezelor. LEX.TEHN. Mișcarea părților mobile... se obține printr'un a[m] - breiaj mecanic. HNC.TEHN. I 168. Sistem de transmitere a forței motrice fără ambreiaj, prin turbină cu ulei. Ib.475. / F i g. Legătură. Când am tăiat ambreiajul care ne leagă cu solul social. A-LAS 30.VIII 1936, S. 2.

[Pl.-iaje.]

- N. din fr. embravage idem.

AMBRIARĂ s. f. (Mec.) = ambriaia.

AMBRIBOIU s. m., adj. (Învechit) l. S. m. (Bot.) = (Graful de est) peamă. HFM. 1039, cf. PANTU, PL².

2. A d j. (Crom.) Mohorit. Mohorit sau ambriboiu, cum se face?... Se ia de 10 parale calacan, piatră acră de 5 parale... Hx MSS (s. XVIII), sp. HFM. 1040.

[Pl. (1) -bribof. / și : (nesigur) abriboiu s. m.]

- Din turc. amber-buf "centaură" (lit. "cui răpând l'odeur de l'ambre"), n. gr. ȘIO. Planta fiind originară din Turcia, numele ei turcesc s'a introdus și în numirea științifică.

AMBRIONĂR, -Ă adj. v. embrionar.

AMBROZIC, -Ă adj. Cu parfum de ambrozie, dumnezeesc. Ambrozicu-i păr. COȘBUC, AH. 20. [și (după lat. ambrosiacus, -a, um) ambroziac, -ă adj.]

- Derivat dela ambrozie cu suf. -ic.

AMBROZIE s. f. (Mitol.) Hrana zeilor olimpici, care făcea nemuritor pe cel ce gusta dintr'însa. Ca amvrozia răcorea. PANN, W. V. 70/14. Tânărul poet [A. Sihleanu]... închină vinului aceste înfocate strofe : O, cerească ambrozie, Ce mângâi sufletul meu ! SIHLEANU, sp. ODOBESCU, I. 383. Prin vase de aur și prin cupe... De silfi ușor gentile trupe Ar tot turna... O ambrozie delicată. MACEDONSKI, O. I 67. Gustând un fel de ambrozie, compusă din puțin lapte, puțin șvart și puțin zahăr. CARAGIALE, sp. CADÉ.

2. (Bot.) Plantă aromatică din familia compositelor, care crește în America de Sud și se întrebuințează ca antidot

contra febrei palustre, iar în medicina populară ca antiemoragic. ENC. AGR. I 184.

[Accentuat și ambrózie. / Si : (învechit) amvrozie s.f.]

-N. din fr. ambrosie idem.

AMBROZIAN, -A adj. v. ambrózie.

AMBULANT, -A adj. Care umblă (se mută) dintr'un loc într'altul, nestabil, rătăcitor, pururea pe drumuri, neșezat la un loc. Cântăreț ambulant. I. NEGRUZZI, III, 417. Înainte de revoluție, Smil Rimski era negustor ambulant de săpun... SAHIA, U.R.S.S. 184. Frau câteva șandramele aci, închiriate negustorilor ambulanti... PAS, Z. I, 13. Organele locale P.T.T. ... sunt... Birouri ambulante. LEG. FC. PL. 112. Profesor ambulant = profesor universitar (înainte de 23 August 1944), care avea catedra în provincie, dar locuia în București. (S u b s t a n t i v a t) Negustor care nu are prăvălie, ci outreeră străzile cu marfa sau vinde la-tărăbi, care pot fi ușor mutate în altă parte. Măcelarii... vindeau căpătâșurile și picioarele... ambulanților cu coșuri și cărucioare. PAS, L. I 71. Ambulantul făcu cale întoarsă.

-N. din fr. ambulant idem.

AMBULANȚA s.f. Spital militar care urmează trupele în timp de război. Ambulanțele noastre sunt însă relativ bine ținute. MAIORESCU, D. II 98. ... Și caii ambulanțelor rupeau trăsotul, ca dinaintea unui han... CAMILAR, N. I, 139. / Spital care deservește mai multe comune rurale, deplasându-se din una în alta. Da da, moș Neculai, ai dat-o iar pe boală, de ce, sdecâtelea, n'ai merge la ambulanța asta? CONTEMPORANUL, VI, 493. / Trăsură de ambulanță (sau simplu) ambulanță = vehicol prevăzut cu spa-

rataj medical. Lângă trăsura de ambulanță desghămată, un medic..
muștrulua un soldat. BRĂNESCU, V. 74. [Pl.-lanțe.]

- N. din fr. ambulance idem.

AMBULANTISM s.n. Starea aceluia care n'are un centru de activitate fix, care lucrează, umblând dintr'un loc în altul, metodă practică într'o anumită epocă, premergătoare lui 23 august 1944, de unii profesori universitari cari aveau o ocupație în București, iar catedra în provincie, unde trebuiau să se deplaseze ca să-și țină cursurile. Să se termine odată cu ambulantismul acesta! [Pl.-isme.]

- Derivat de la ambulant cu suf. -ism.

AMBULĂRIȚ s.n. (În București) Acțiunea de a face comerț ambulant; meseria de ambulant. Lasă-te de ambulărit și treci la rîndea. Istetimea lui și a prietenilor săi de ambulărit.

- Formație locală, influențată de ambulant.

AMBULATORIU, -ORIE adj. (Med.) Care nu are reședință fixă, care nu necesită spitalizare sau tratament chirurgical în cadrul unui spital. Ministerul Sănătății... asigură asistența medicală ambulatorie și spitalicească gratuită și calificată tuturor salariaților. LEG. FC. PL. 122. / (S u b s t a n t i v a t, n.) Sală de consultații într'o policlinică sau într'un dispensar.

- N. din lat. ambulatorius, -a, -um idem.

AMBUSCADA s.f. (Mil.) l. Loc ascuns de unde pândesc soldații, pentru a surprinde și a ataca pe inamic. Din ambuscada unde eram, se vedeau perfect mișcările inamicului. (În fortificația pasageră mai veche) Locaș individual de tragere. LEX. TEHN. / Pândă. Opt soldați au fost trimiși în ambuscadă la păduricea de lângă izvor. Trupa a stat toată ziua în ambuscadă, dar inamicul nu

s' a arătat.

2. Cursă întinsă inamicului. Ambuscada a fost organizată de cu seară în toate amănunțele ei. Oamenii noștri au evitat cu grijă, o ambuscadă întinsă la dreapta, șoselei. Inamicul a căzut în ambuscadă și a reușit numai cu mari pierderi să se degajaze.

[Pl. -cade.]

- N. din fr. ambuscade idem.

AMĎIDIN s. f. (Bot.) v. antivis.

AMĖAZA(ZI) adv., subst. v. amiază(zi).

AMĖBĂ s. f. (Biol.) v. amibă.

AMECANIC s. n. sg. (Termen filosofic întrebuințat de autori, pe care îi combate Lenin, impropriu pentru) psihic. "Din amecanicul" (un cuvânt nou, în loc de :psihicul) "ce se manifestă liber și limpede în cele date... introspecția face un lucru misterios, ascuns... în sistemul nervor central" (Avenarius). LENIN. MAT. EMP. 90.

- Compus din mecanic și pref. -ă-

AMEGIUĂLA s. f. (Regional) înșelăciune, amăgeală. XXXXXX
CIAUȘANU, v. [Pl. -eli.]

- Derivat dela amegiuit cu suf. -eală.

AMEGIUI vb. IV. (Rar, regional) T r a n s. (Cuvântul, care apare într'un vers popular are interpretarea de) A înșela, a pengeli, a pocovi, a încălța, a trage pe sfoară, a amăgi (CIAUȘANU, V.), a fermeca, a adormi (GIUGLEA-VĂLSAN, R.S.), a amiji, a adormi (PAMFIL, D. 311). ~~Seara când sera, venia ca mi venia, și i zice~~

Seara când sers, Venia ce-mi venia și-l amejuia, Pe măr l-adormea.

PAMFILU, D. 311, cf. GIUGLEA-VALSAN, R.S. 231. [Prez. ind. amegiuesc.]

și: amejiu, amăjiu vb. IV. (GIUGLEA-VALSAN, R.S.).]

- Pentru etimologie v. a m ă g i.

AMĂIDUI vb. IV. (Baia) A croi un lucru, a-l plănuî, a-l face mai întâi așa din topor, urmând a-l subția pe urmă. ȘEZ.

XVI 101.

AMĂLEȚĂTURĂ s. f. v. amenințătură.

AMĂLICA s. f. (Comerc.) v. americană.

AMĂLIE s. f. (Cu înțeles neprecizat, într-o ordonanță a lui Moruzi din a. 1796, probabil) Piedică. A lucra pururea în toată vremea fără de amelie; când împotriva sa va face vreo amelie și urmasa de nesilintă. ALAS, 27. III 1938, 12/4. [Pl. -melii.]

- Grec. delăsare, lene.

AMĂLINTĂ vb. I. v. amenința.

AMĂLIIORA vb. I. T r a n s. și r e f l. A (se) face mai bun, a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta. A ameliorat calitatea lucrului său. Vine ca să sufere, să expieze, să se amelioreze și să moară. BALCHESCU, M.V.4. "Lucrând în înțelegere cu celelalte mari Puteri pentru a ameliora condițiunile de existență ale creștinilor supuși dominațiunii Sultanului..." MAIORESCU, D. II, 64.

Dar situația Olimpiei se ameliorează pe neașteptate... CALINESCU,
 H.O.I,99. S'au ameliorat și stabilit numeroase recorduri. SP.POP.
 1950,nr.1792. El a reușit să amelioreze recordul R.P.R.la proba
de 3.000 m.patinaj viteză. id.ib.nr.1814. [Prez.ind. ameliozez.]

-N.din fr. améliorer idem.

AMELIORANT,-Ă adj. (În opoziție cu a g r a v a m t) Căse
 îmbunătățește; ușurător.

-N.din fr. améliorant idem.

AMELIORARE s.f. Acțiunea de a ameliora, de a îmbunătăți
 de a ușura; îmbunătățire, îndreptare, ușurare. Prețutindeni însă...
se observă îndrumarea spre unele ameliorări igienice și estetice
ce. MEHEDINTI, R.19. ... Ideia centrală... a fost să se găseas-
că metoda de ameliorare a conținutului și formei [în creația li-
teraturii...Sovietice]. SAHIA, U.R.S.S.173. / Starea celui sau
a ceea ce este ameliorat, stare mai bună,îmbunătățire. De aseară
încoace se simte o ameliorare în mersul boalei copilului.[Pl.
-rări.]

- Abstract verbal al lui ameliora.

AMELIORAT,-Ă adj. Îmbunătățit. Stare ameliorată a boalei.

- Participiul lui ameliora cu valoare de adjectiv.

AMELIORAȚIE s.f. =ameliorare. [Pl.-rații. / Și : ame-
liorațiune s.f.]

-N.din fr. amélioration idem.

AMELIORAȚIUNE s.f. v. ameliorație.

AMBLIȚĂ vb. I. v. amenința.

AMBLINȚARE s.f. v. amenințare.

AMENAJĂ vb. I. A pune în ordine, a întocmi, a organiza gospodărește. La Hunedoara au fost amenajate numeroase locuințe pentru muncitori. / (Silv.) A reglementa mai dinainte tăierea unei păduri în mod rațional printr'un plan definit. O nouă pădure a fost amenajată. [Prez. ind. amenajez.]

- N. din fr. aménager idem.

AMENAJAMENT s.n. Orânduire gospodărească (a unei case, gospodării colective, aeroport etc.) [Compartimentul administrativ] face propuneri în legătură cu aplicarea legilor, respectarea amenajamentelor, apărarea drepturilor și a bunurilor întreprinderii. LEG. EC. PL. 210. Bomba... au distrus amenajamentele aerodromului. ZIARUL. / (Silv.) Lucrarea (scrisă) conținând descrierile, planurile și dispozițiile privitoare la tăierea în mod rațional a unei păduri (amenajate). LXX. THHN. [Pl. mente.]

-N. din fr. aménagement idem.

AMENAJARE s.f. Acțiunea de a amenaja, de a organiza, de a gospodări, organizare gospodărească, întocmire rațională. Pentru amenajarea șantiierelor și începerea aprovizionărilor cu materiale, unitățile vor putea cere... avansuri... LEG. EC. PL. 464. Vorbeam de amenajarea depresiunilor laterale. V. ROM., 1950, nr. 12. Sprijinirea amenajării de săli de gimnastică, în întreprinderi. CONTEMPORANUL, 1951, nr. 223. La 1 Aprilie să fie terminate lucrările de amenajare a cursului pârâului Leaolul. SCÂNTHIA, 1951 nr. 1964. O a

tenție deosebită trebuie acordată... amenajării încăperilor pen-
tru păstrarea legumelor. id. ib. nr. 2178. / Amenajare hidraulică =
sistem de lucrări în vederea utilizării apelor. LEX. TEHN. / (Silv.)
Organizare, planificare, de tăiere rațională a pădurilor. [Pl.
-jări.]

- Abstract verbal al lui amenaia.

AMENAJAT s.n. = amenajare. Pentru amenajatul locuinței
am nevoie de o sumă importantă de bani.

- Abstract verbal al lui amenaia.

AMENAJAT, -Ă adj. (Silv.) Organizat după un plan de-
finit, pentru tăiere rațională. Pădure amenajată.

- Participiul lui amenaia cu valoare de adjectiv.

AMENDA vb. I. 1. A îmbunătăți, a face mai bun, a îndrep-
ta ceva (mai ales un proiect de lege), schimbându-i părțile rele
sau defectuoase. Aceasta este o sistemă pe care poate cineva să
o primească sau să o lepede; dar a veni să o amendeze prin deci-
ziuni parțiale [e o lucrare inutilă]. ODOBESCU, II, 321. La [18] 48
am ars regulamentul organic și n'am voit să-l amendăm. MAIORESCU,
D. I, 212. Ca să amândeze și să întregască proiectul de lege. SBIN-
RA, F. 290.

2. (Jur.) A osândi la amendă, a pedepsi. Îmi face obser-
vație [patronul] că nu-i dau lista cu cei ce întârzie... ca să-i
amendeze. PAS, Z. I 298.

[Prez. ind. amendez. / și : (Transilv.) amândă vb. I.]

- N. din fr. amender (cu sensul 1).

AMĒNDĂ s.f. pedeapsă în bani, gloabă, globire. Muncitorii cereau înainte de toate încetarea amenzilor jefuitoare.
 I.P.C.(b)14. Judecătorul... m'a condamnat la cinci franci amendă.
 SADOVHANU, N.F.43. - Ce amendă ? - Amendă că nu v'ati dat băieții la școală. PRĒDA, Î.118. Trudesc oamenii și... plătesc bir, amenzi.
 DUMITRIU, B.F.11. / A m e n d ă o n o r a b i l ă = cerere de iertare, rectificare publică a unei greșeli proprii, ori a unei învinuiri aduse cuiva. [^] El retrag însă [blamul] gata de a face amendă onorabilă, dacă mă asiguri că ești mulțumit. M. I. CARAGIALĂ, C.105/14. [Pl. amenzi rar-mende. / și : amândă, amândă s.f. BULL. LINGV. III 39.]

- N.din fr. amende idem.

AMĒNDĂBIL,-Ă adj. Care se poate îndrepta, care se poate face mai bun. Proiectul de lege e amendabil.

-N.din fr. amendable idem.

AMĒNDAMENT s.n. Îmbunătățire, îndreptare adusă la ceva. Petiția fu discutată la întrunirile muncitorești, unde i se aduseră amendamente și modificări. I.P.C.(b)81. / Propunere de modificare parțială a unui proiect de lege, unui statut, unui regulament, înainte de a fi votat. Amendamente și sub-amendamente la una singură ipoteză. HASDEU, I.C.111. Deputații au adus diferite amendamente proiectului de lege al Codului Muncii. / (Agric.) Tot ceea ce servește la îmbunătățirea pământului, pentru a-l face mai roditor; îngrășământ. Pământul având o bună grosime de humus, nici acesta măcar nu se stimulează prin amendamente. I. IONESCU, M. 315. [Pl. -mente. / și : (cu pronunțarea franceză) amendament s.n.]

- N.din fr. amendement idem.

AMENDĂRI s. f. 1. Acțiunea de a amenda, de a pedepsi, pedepsire în bani. Amendarea negustorilor speculanți a fost făcută după criterii severe.

2. Amendament. Amendarea proiectului de lege s'a făcut cu multă conștiințiozitate.

[Pl.-dări.]

- Abstract verbal al lui amenda.

AMENDĂT, -Ă adj. 1. Îmbunătățit, îndreptat. Atunci când energia este prezentată ca substanță, acest lucru nu înseamnă decât... un materialism amendat în sensul continuității tuturor celor existente. LEVIN, MAT. W.P. 307.

AMENINȚĂ vb. I. (Pornind de la sensul inițial "a ridica mâna, spre a face un gest"), amenința are următoarele înțelesuri:)

1. 1. A face un gest poruncitor, a porunci. Hristos... toate făpturile opria-le... cătră mare grăia "înceată mlăcomu...; dracului opria-i și zicea:... "iesi diîn omulu acesta!"; și amenă acu, cătu smerință cu tării-s, toate, câte să va elu, lucrează. CORESI, ap. HEM. 1046. Derept acea și amenință împăratul să-si vie la cap [= să se împlinescă] acelea ce se cerea. DOSOFTEIU, ap. TDRG.

2. A face semn. Amănit = a face semn cu capul sau cu degetul. BUDAI-DELEANU, ap. HEM. 1049. / A provoca pe cineva prin clipiri de ochi. Carif mă urăscu în zădar și meliță (c l i p e s c u CORESI, c l i p i n d ũ) cu ochii. DOSOFTEIU, ap. HEM. 1048.

3. (La cronicarii moldoveni, cu sensul impropriu) A menționa, a pomeni. Alți istorici megieși nemică n'au amelitat de această domnie. URECHW, LET. I, 99/21. Noi, pre scurt... amelitând, cuvântul am crutat. ȘANTEMIR, HR. 301/13. / Complinit prin "cu scrisoarea":

(în (prin) scris). [Despre vremurile vechi] nime n'au amenințat cu scrisoarea, fără o samă de basne a unui Misail Călugărul. N.COSTIN, LIT. I, 38/25.

II. A înfricoșa, a însufla spaimă, teamă etc. I. I n t r a n s. (Construit cu a s u p r a sau c ă t r ă) Dacă văzu... că nu este chip a scăpa cu fața curată, se opri în loc, amenință asupra lor și se făcură stane de piatră. ISPIRESCU, L. 302. Ori cătră cine ar fi amenințat cu dînsule (= săbiile) îndată și sta nemiscat pe loc. SBIŢRA, P. 120. / (Instrumentul amenințării se exprimă prin prep. c u) Cei mai mulți Români din Bucovina cred că din ziua de Bunăvestire... înainte va fi cald...; de aceea se suie ciobanii în ziua aceasta pe stogul de fân și melniță cu toporul asupra femeii. MARIAN, SF. II, 224. (În Transilv.) A amenința cuiva cu ceva = a amenința pe cineva cu ceva. BARCIANU. El într'armându-se amenința tuturor creștinilor. ȘINCAI, HR. III 44/32. Tăietorul amelitându, îi căzu mîna. DOSOFTEIU, V.S. 201^b. El amenința într'o parte, și într'altă rănea cumplit. PANN, F. 13. Sfântul Mihăilă, Cu sabia'n mîna... adia și amenința. TEODORESCU, P.P. 36. / N'au încetat a se văiera, și a amenința cu moartea. SBIŢRA, P. 131/39.

2. T r a n s. (Subiectul e o persoană; complementul e în acuzativ; instrumentul amenințării se exprimă prin c u) [Părinții au dreptul de a desmosteni pe copii, dacă aceștia îi] vor amenința cu bățul sau armă. PRAVILA(1814), 150/23. Zâna îl amenință cu boală și cu toate ticăloșiile omenești, dacă nu s'o duce. ISPIRESCU, L. 231. Îl auzi Manole? a amenințat cu degetul duhul meu de grosă. SADOVEANU, N.F. 7. Spunea ceva și amenințabu mîna. PAS, L. I 56. Îi gonea, amenințându-i cu gardienii și cu jandarmii. id. ib. 124. / (Lucrul de care avem a ne teme se exprimă printr'o propoziție) Pe tot minutul îl amenință să-l înghită. MARCOVICI, C. 25/13. Be încă m'a și amenințat, că... are să poruncească, să mă întindă

la scară. CRWANGA, A.159. Stănică, devenit agresiv, îl amenință
și găsi viții de executare a contractului. CĂLINESCU, K.O.I 126.
Datoria... membrului de partid este... să apere u.. unitatea par-
tidului împotriva celor ce ar amenința-o. GHORGHIU-DEJ, R.P.36.
Ș'apoi se ncrunta și-i amenința să-i puie de vii, Chiar în teme-
lii. ALEXANDRI, P.P.187. / (Instrumentul amenințării stă rar, în
acuzativ) Amenințând cu mânie Filaret sulita sa, A lovit pe Kro-
tocrit în ochi. PANN, K.II,86/21. / F i g. Primejdia ce me amenin-
ță. MARCOVICI, D.409/7. Amenințându-i din urmă cuțitul moldovenesc,
Să plece acum... se gătesc. C.NEGRUZZI, ap.HEM.1047.

3. F i g. (Subiectul este nu e o persoană) A preves-
 ti ceva care să însufle temere pentru viitor) T r a n s. (Comple-
 mentul e în acuzativ) Când curgeres apei Moldovei s'ar repezi...,
amenințând dărâmarea pământului..., orașemi... nu vor fi oprți...
a... întrebuinta mijloacele cele spre abaterea apei.(a.1852).URI-
CARIUL,III 254/ 5. Ca umbre fioroase, Ce ies din întunerec o crimă
amenințând. ALEXANDRESCU,M.30. De deasupra-i [=a. lui Ștefan] atea-
gul, amenințând furtuna... ALEXANDRI, P. III,220. / (Complementul
e o propoziție) Zidul amenință să se nărui = stă să se nărui. /
A b s o l. Că s'aud în depărtare, Răsunând dușmane pasuri, Menin-
tând barbare glasuri. ALEXANDRI,P.II,12.

[Prez.ind. : amenint și (accentuat) amenint. / și :
amerinta, amelinta, amenita, amenita, meninta, melita vb. I.]
 ----- iii----- ----- ----

AMENINTARE s.f. l. (Invechit; traducerea slav. maenije
 dintr'un doc.sec.XVII prin "amenințare cu mâna", cuvântul amerin-
țare fiind sinonim și cu "vrere". HEM.1047-148). Semn cu mâna,
 gest.care arată puterea cea mare a cuiva, în deosebi a lui Dum-
 nezeu ; voință. Dumnezeiasca amenințarei lui... toate-i slujesc.
 CORESI,,ap.OP.364/14. Cu dumnezeiasca a lui amenințare orbului
dărui... lumina trupului. idem,ap. HEM.1048. Isus numai cu aia

amelitarea potolește holbura. DOSOFTEIU, V.S. 37. Sănătoșarea o va
dărui cu melitarea numai. 56. Sfântulă... săboru ca-
rele sa-au adunatu după amenințarea dumnezeiască. PRAVILA (a.1652),
 ap. HEM. 1048.

2. Gest, vorbă, faptă, prin care i se pune în ve-
 dere cuiva bătaie, sacționare, pedeapsă. Balaurii de la marginea
pământului suflau asupra țărmlui nostru amenințare. SADOVEANU,
 N.F. 101. Lighioanele... din papuri și trestii se supuneau și ele
amenințării din munte. id. ib. 119. Nu ne păsa de loc de amenințări-
la mamei. BĂNIUC, V. 24. Acum sufla, în cuvintele lui, duhul amenin-
țării. PAS, L. I 13. Mereu îi ajungeau la ureche, din partea stăpâ-
nirii, amenințări. id. ib. 108. Ruperea legăturilor cu practica...
constitue o amenințare imediată pentru orice activitate intelectua-
lă. VIITNER, CR. 96. Îmbarcarea [de mercenari]... are loc... sub a-
menințarea valurilor clocotitoare ale crizei și ale luptei maselor
populare. ANA PAUKER, 23 AUG. 17. Sub amenințarea celor mai groazni-
ce schingiurii și suferințe, tinerii comuniști luptau neînfricați.
 AL. MOGHIOROȘ, WPIS. 5. Ministrul a primit o scrisoare de amenința-
re dala comitetul revoluționar. / Primejdie, risc. Chiar sub ame-
nințare de a fi numărați întreai ignoranți... nu vom zice... "activ".
 C. NEGRUZZI, I, 348.

[Pl.-țări. / și : amenințare, amelitare, melitare s. f.]

- Abstract verbal al lui amenința.

AMENINȚAT s. n. Acțiunea de a amenința, amenințare. În
loc să-ți recunoști păcatul, te-apuci de amenințat. [Pl.-țături. /
 și : amenințat s. n.]

- Abstract verbal al lui amenința.

AMENINȚAT, -Ă adj. 1. (Învechit) Menționat, pomenit.

Din ceale puțin și amelitate însemnări istoriile vremilor trecute... li-au scos. CANTEMIR, HR. 299.

2. Pus în fața unei amenințări, primejduit. Aceste state se văzură amenințate în naționalitatea... lor. BALCESCU, M.V.

8.

3. Înștiințat de mai înainte, prvenit. [Ai fost] izbit fără de veste și fără a fi amenințat, în amiaze zilelor tale.

C. 47 '5.

[și : amenințat, -ă adj. amelitat, -ă adj.]

- Participiul lui amenința cu valoare de adjectiv.

AMENINȚĂTOR, -OARE adj. Care amenință. Prăpastia... amenințătoare și grozavă. MARCOVICI, D. 14/2. Neguri amenințătoare orizontul învălase. C. NEGRUZZI, II 5. La doi pași de el apăruse amenințător Colțun. SADOVEANU, N. F. 34. În disperare, voiesc ca să alerge despletită și să ridice pumnii amenințători către cer! MACEDONSKI, O. IV 72. Ce vorbești acolo? întrebă Mișu amenințător. DUMITRIU, B. F. 139. A răspuns mârâind ca un lup și măsurându-și amenințător... dușmanii. PAS, L. I 79. [și : amenințător, -oare (dial. a merințătoriu, -ie) adj.]

- Derivat dela amenința cu suf. -(ă)tor (-toriu).

AMENINȚATURA s. f. 1. (Învechit) Mențiune, pomenire. Ceale ce istoricii cei mai vechi sau cu condeiul le-au trecut, sau de nu le-au trecut... sânt puțințele și amelătățuri numai. CANTEMIR, HR. 300.

2. Amenințare. Ce de mai amenințături în vânt și la adecă nici o treabă! HFM. 1050.

[Pl. -turi. / și : ameletătură s. f.]

- Derivat dela amenința cu suf. -ură.

AMENINȚĂLA s.f. l. (Invechit) Gest, semn din mână. Isus îndreptează cu mîntăla sa toată lumea. DOSOFTEIU, V.S.56.

2. Amenințare. Nici cu făgăduințe, nici cu amenințeli, nu se pleacă. MAIOR, IST.198/12.

[Pl. -țeli și -tele. / și : melit(e)ală s.f.]

- Derivat dela amenința cu suf. -eală.

AMENITATE s.f. Felul de a fi al unei persoane binevoitoare și politicoase, afabilitate, amabilitate. Îl primiră cu aceea amenitate nobilă și ospetie sinceră. C.NEGRUZZI, I,111. [Pl. -tăți.]

- N.din fr. aménité idem.

AMENIȚĂ vb.I. v. amenința.

AMÉNT s.m. (Bot.) Inflorescență pe care o au unii arbori și care este formată din floricele foarte mici, grămădite una lângă alta și atârînd ca un ciucure sau ca moțul curcanului ; moț, mătisor, rînză. WNC.AGR.,cf. DICT.SILV.DET.PL.LEMN.2h.

Prin jud. Prahova se fierb frunzele de nuc cu amente sau coajă de arîn. PAMFILE-LUPHSCU, CR.82. Se pun la fiert într'un vas cu apă, împreună cu 3-4 pumni de amente sau rânze de arîn. id.ib. 133,cf.150. [Pl. -menți. / și : (regional) amentă (-mente) s.f.]

-N.din ital. amento idem.

AMENTA s.f. (Bot.) v. ament.

AMENTACHE s.f.pl. (Bot.) Familie de plante care au inflorescența în ament și din care fac parte ulmul, plopul, mestecă-nul, stejarul, faguș, nucul, alunul etc.

AMENUNAT, -A [✓] adj. v. minunat.

AMERICĂ s.f.sg. (Comerc.) Pânză de bumbac, de calitate inferioară, țesută în fabrică. Ele zic că pânza de casă trăește mai mult decât cea de târg, numită americană. I. IONESCU, M. 691. Industria străină, cu țesăturile și firile de bumbac (amelică și bumbacul în jurubite), au luat locul pe o mare întindere vechei industriei casnice de cânepă. MANOLIESCU, I. 78. Cine o stârnit furcă, fus, Mânca-i-ar carnea un urs ! Ard'o focul cânepa, Că-i mai bună-americană ! POP, ap. HFM. / (Cu funcțiune a d j e c t i v a l ă) Nașa-i cumpăra băiatului plapumă și făște și căcioare și zăbunile și bărgiță și pânză amelică destulă, 3,4 coți. G. PITIȘ, CONV. LIT. XXXVI, 554. [și : amelică s.f.]

- Identic cu America "tolbașii zicând că vine hât celo din America". HFM. 1050. Cf. arom. americană și (mai rar) amiricană = "pânză subțire de o calitate inferioară". [Cf. a n g l i e , o l a n d ă .]

AMERICAN, -A s.n, adj. I. S u b s t. I. Locuitor al uneia din cele două Americi, dar mai ales al Statelor Unite ale Americii. Americanii vreau să aducă în stăpânirea lor toate bogățiile lumii.

2. (Transilv. și Bucov.) Român care s'a întors din America, după o sedere mai lungă acolo.

II. A d j. I. Care este originar din America; din America. Popoarele americane. Astăzi, însă, e târziu, este ecoul unui cântec american, fantastic, ce nici el nu știe ce vrea; BACOVIA, O. 232. Forța conducătoare a lagărului imperialist și anti-democratic este imperialismul american. GHVORGHIU-DEJ, R.P. 6. pseudo-democrații americani, desființează fără jenă până și libertatea conștiinței. id. 1b. 9. Lagărul anti-imperialist ... să-și elaboreze tactica sa... împotriva imperialismului american. id. 1b. 34. Succesele politice

si economice ale poporului nostru... stârnesc la popoarele ță-
rilor capitaliste... mânie și ură împotriva imperialismului ame-
rican. ANA PAUKER, 23 AUG. 16. În ce hal de decădere morală... a
ajuns presa burgheză americană o dovedește un articol apărut în
revista "Reader's Digest". I. CHISINEVSCHI, CORRESP. 11. Presa ameri-
cană... neagă participarea activă a trupelor americane la inter-
venție. SCÂNTEIA, 1951, nr. 2178. / Alune americane v. a l u n ă.

2. În proporții mari, exagerat (ca în America). Își
face o reclamă americană.

[Pl. (I)-cani.]

- N. din fr. American idem.

AMERICANESC, -EASCĂ adj. (De obicei, cu nuanță peiorativă)

Ca în America ; din America. Acesta-i obicei americanesc.

- Derivat dela american cu suf. -esc.

AMERICANESTE adv. (De obicei cu nuanță peiorativă) În fe-
lui, după obiceiurile Americanilor. Presa și luat-o americaneste.

- Derivat dela american cu suf. -este.

AMERICANISM s. n. l. Însușire particulară a limbii engleze
din Statele Unite.

2. Purtare, procedare, apucătură americanescă. Critica "nou-
lui americanism" nu este altceva decât activitatea profund reacțio-
nară a unui grup de stipendiați și marelui capital. VIITOR, CR. 123.

[Pl. -nisme. / și : (dial.) americanism s. n.]

- Derivat dela american și suf. -ism.

AMERICANIZA vb. I. R e f l. A căpăta (printr' o lungă ședere în America) aerul, manierele, obiceiurile unui american. Omul acesta, stând 5 ani în Statele Unite, s' a americanizat cu totul. / (Cu nuanță peiorativă) A se sili să imite ope Americani, a maimuțări pe Americani. Dacă nu se supără persoanele nobile sau americanizate de radio și cinema. SADOVEANU, V.F.177. [Prez.ind. americanizez.]

- Derivat dela american.

AMERICANIZARE s.f. Faptul de a americaniza. Americanizarea guvernelor de sub influența Statelor Unite este în toiu. [Pl.-zări.]

- Abstract verbal al lui americaniza.

AMERICUTA s.f. (Bot.) (Pelargonium hortulanorum) Specie de mușcată. BRÂNDZĂ, FL., ap. HEM. 1051. [Pl.-cuțe.]

- Derivat dela America cu suf.-ută.

AMERINDA vb. I. v. merinda.

AMERINDARE s.f. v. merindare.

AMERINȚA vb. I. v. amenința.

AMERINȚARE s.f. v. amenintare.

AMERISĂ vb. I. I n t r a n s. (Despre un hidroplan sau un hidroavion) A se coborî din înălțimi până pe suprafața mării și a aluneca pe ea până la oprire. Doză hidroavioane au amerisat la Constanța, venind din Dardanele. [Prez.ind. amerizez.]

- N.din fr. amerrir. id em.

AMERISAJ s.n. Acțiunea de a amerisa; evoluția hidroaeronului, care ia contact cu apa mării (sau a unui lac întins) și alunecă, până când se oprește pe suprafața ei. LEX.TEHN.
Amerisajul a avut loc pe la orele cinci după amiază. [Pl.-saje.]

-N.din fr. amerissage idem.

AMERISARE s.f. Acțiunea de a amerisa și rezultatul ei. Amerisarea s'a făcut în bune condiții. [Pl.-merisări.]

- Abstract verbal al lui amerisa.

AMESTEC s.n. 1. (Chim.) Împreunarea mai multor corpuri într'un tot nou ; amestecătură. Cu un amestec de patru părți de clorură de calciu monohidratată și de trei părți de omăt, putem căpăta un frig de 48°. PONI, F.123. ~~Încercătură, xerox~~
 fuziex Nu-i vedea bine, din cauza amestecului de pete de lumină și întunec. DUMITRIU, B.F.157. / Încercătură, confuzie.
Era un amestec fără șir de locașe tulburi. EMINESCU, N.75.
Și'n groaznicul amestec, ciocnindu-se în cale, Albeu prin noaptea neagră coloane vertebrale. MACEDONSKI, O.I,126. Vra să zică, beizade, după atâtea vorbe, amestecuri și fapte, care nu-ți sunt de laudă, ai îndrăznit... să te înfățișezi Domnului tău. SADOVIANU, Z.C.100. / (Articulat, cu funcțiune adverbială ; învechit) Amestecat, de-a-valma, laolaltă. Lumea întru carea petrec dreptif amestecul cu păcătoșii... VARLAAM, C.II,89. (Mai ales în legătură cu prep. d e) Loc plin de viermi și gărgăuni și tăuni și tântari și scleapți, diamiastecul. DOSOFTEIU, V.S.78b.

2. Dreptul de a se amesteca, de a interveni într'o afacere, ingerență. Să n'aibă cea frați amestec într'aceale vie, ... nici să se sfădească. DOC.(a.1621), ap.HHM.1055. Nimea..

să n' aibă amestec la aceste părți de ocină. URICARIUL, XII, 297/ 23. Masele populare iraniene cer guvernului lor să nu permită amestecul imperialistilor... în treburile interne ale Iranului. ANA PAUKER, CUV.17.

3. Comunitate (în idei, sentimente etc.). Drept-credincioșii vor fi datorți a da sărindare, pentru ca să se curețe de amestecul ce au avut cu ei (= cu păcătoșii). C.NEGRUZZI, I.232. / Faptul de a fi amestecat într'o afacere. Amestecare. Nu n'am nici un amestec în daraverele voastre. MARIAN, / Faptul de a avea a face cu cineva sau cu ceva. Nu am nici un amestec cu tine. = nihil tecum comune habeo. LB. Se strecoară în inima copiilor datini și obiceiuri, ce n'au nici un amestec cu datinile moștenite de noi de la străbunii Romani. ISPIRESCU, ap. TDRG. Bogătași ce cu piciorul dați la inimi în gunoiu... N'am cu voi nici un amestec. MACEDONSKI, O. I 97. Dar ce te interesează pe tine asta ? Ai vreun amestec ? SADOVHANU, N.F.18.

[Pl.-amestecuri.]

- Postverbal dela amesteca.